Võlaõigusseaduse ning võlaõigusseaduse, tsiviilseadustiku üldosa seaduse ja rahvusvahelise eraõiguse seaduse rakendamise seaduse muutmise seaduse (uue tootevastutuse direktiivi ülevõtmine) eelnõu seletuskiri

SISUKORD

1. SISSEJUHATUS 1
1.1. Sisukokkuvõte 1
1.2. Eelnõu ettevalmistaja 3
1.3. Märkused 3
2. SEADUSE EESMÄRK 3
3. EELNÕU SISU JA VÕRDLEV ANALÜÜS 5
3.1. Võlaõigusseaduse muutmine 5
3.2. Võlaõigusseaduse, tsiviilseadustiku üldosa seaduse ja rahvusvahelise eraõiguse seaduse rakendamise seaduse muutmine 37
3.3. Eelnõu põhiseaduspärasus 37
4. EELNÕU TERMINOLOOGIA 37
5. EELNÕU VASTAVUS EUROOPA LIIDU ÕIGUSELE 38
6. SEADUSE MÕJUD 38
6.1. Euroopa Komisjoni mõjuhinnang 38
6.2. Muudatustest mõjutatud sihtrühmad 39
6.3. Mõjude hinnang 39
7. SEADUSE RAKENDAMISEGA KAASNEVAD RIIGI JA KOHALIKU OMAVALITSUSE TEGEVUSED, EELDATAVAD KULUD JA TULUD 45
8. RAKENDUSAKTID 45
9. SEADUSE JÕUSTUMINE 46
10. EELNÕU KOOSKÕLASTAMINE, HUVIRÜHMADE KAASAMINE JA AVALIK KONSULTATSIOON 46

1. SISSEJUHATUS

1.1. Sisukokkuvõte

Tootevastutus seisneb tootja vastutuses puudusega toote tõttu tekkinud kahju eest. Vastutus kohaldub, kui puudusega toode põhjustab isikule või tema varale kahju. Tegemist on nn tootja mittesüülise vastutuse regulatsiooniga, mis on loodud tarbijate kaitseks ja tootmisega kaasnevate riskide õiglaseks jaotamiseks. Tootjaks loetakse kõiki füüsilisi või juriidilisi isikuid, kes esitlevad end tootjana, kinnitades tootele oma nime, kaubamärgi või muu eristava tunnuse või lubades seda teha kolmandal isikul, kuna sellega jätab isik mulje, et ta osaleb tootmisprotsessis või vastutab selle eest. Kannatanuks loetakse füüsilist isikut, kes on toote puuduse tõttu kahju saanud.

Võlaõigusseaduse muutmise seaduse eelnõu kohaselt muudetakse võlaõigusseadust (VÕS) selleks, et võtta Eesti õigusesse üle Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2024/2853, mis käsitleb vastutust puudusega toodete eest ja millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 85/374/EMÜ[1] (esimene edaspidi *uus direktiiv* või *direktiiv 2024/2853* ja teine *senine direktiiv* või *direktiiv 85/374*[2]).

Senine direktiiv pärineb aastast 1985. Uue direktiivi põhjenduses 3 märgitakse, et senine direktiiv on olnud mõjus ja oluline vahend, kuid uute tehnoloogiate, nagu tehisintellekti, uute ringmajanduse ärimudelite ja uute üleilmsete tarneahelatega kaasnevate muudatuste valguses tuleb see üle vaadata, mh toote määratlusega seoses. Senised kogemused on näidanud, et kannatanutel on raskusi hüvitise saamisega, kuna kahju hüvitamise nõude esitamisele kehtivad piirangud, samuti on kannatanutel raskusi tõendite esitamisega, eelkõige üha suureneva tehnilise ja teadusliku keerukuse tõttu. Direktiiv 2024/2853 soodustab uute tehnoloogiate, sh tehisintellekti levitamist ja kasutusele võtmist, tagades samal ajal kannatanute kaitse ja võrdsed võimalused ning suurema õiguskindluse ettevõtjate jaoks.

Eelnõu kohaselt tehtavate muudatuste eesmärk on ajakohastada tootevastutuse regulatsiooni ja tagada õiglane riskijaotus ettevõtjate ja tarbijate vahel. Seepärast on oluline esiteks määratleda, mida käsitleda tootena, mille puuduse eest ettevõtja võib vastutada. Teiseks tuleb kindlaks määrata vastutavate ettevõtjate ring. See on tarbija vaatepunktist asjakohane ka juhul, kui tootja ei asu Euroopa Liidus. Kolmandaks tuleb täpsustada tõendamiskoormise reegleid, et leevendada tarbija tõendamisraskusi, kuid samas tagada riski õiglane jaotus ka ettevõtja puhul. Eelnõuga kavandatavate muudatustega:

- leevendatakse piiranguid hüvitamisele kuuluva kahju puhul;
- laiendatakse ja täpsustatakse toote määratlust;
- laiendatakse puudusega tootest põhjustatud kahju eest vastutavate ettevõtjate ringi;
- leevendatakse kannatanu tõendamiskoormist.

Eelnõu mõjutab eelkõige selliseid ettevõtjaid, kes tegutsevad tootjatena (sealhulgas selliseid tootjaid, kes toodavad toote üksikuid komponente või kes oluliselt muudavad teatavat toodet). Muudatused mõjutavad ka importijaid või tootja volitatud esindajaid, sest nemad võivad samuti puudusega toote eest vastutada juhul, kui tootja ise ei asu Euroopa Liidus. Eelnõu mõjutab ka toodete levitajaid ja digiplatvormi pakkujaid, kuna teatud tingimuste täitumise korral võivad vastutada ka nemad.

Muudatuste tulemusel laieneb ettevõtjate ring, kellele tootevastutuse regulatsioon edaspidi kohaldub. Lisaks leevendatakse piiranguid hüvitatavale kahjule, mis ettevõtjatele tähendab, et senisest enamate toodete ja nende osade puhul tuleb arvestada kahju hüvitamise kohustusega puuduse esinemise korral (näiteks puudusega tarkvarauuenduse tõttu toote kasutamisel tekkinud tervise- või varaline kahju). Ettevõtjate vaatepunktist tähendab see halduskoormuse suurenemist. Puudusega toote tõttu kannatada saanud inimeste jaoks seevastu lihtsustub kahju hüvitamist nõudes puuduse tõendamine – määratakse kindlaks, milliste asjaolude korral kohus eeldab puuduse olemasolu ning põhjuslikku seost puuduse ja kahju vahel.

Eelnõu sisaldab seega nii halduskoormust suurendavaid kui ka vähendavaid muudatusi. Halduskoormuse tasakaalustamise reegel on täidetud.

[1] Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2024/2853, mis käsitleb vastutust puudusega toodete eest ja millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 85/374/EMÜ (ELT L, 2024/2853, 18.11.2024).

[2] Nõukogu 25. juuli 1985. aasta direktiiv 85/374/EMÜ liikmesriikide tootevastutust käsitlevate õigus- ja haldusnormide ühtlustamise kohta (EÜT L 210, 07.08.1985, lk 29).

1.2. Eelnõu ettevalmistaja

Eelnõu ja seletuskirja on koostanud Justiits- ja Digiministeeriumi tsiviilõiguse talituse nõunikud Alexandra Kööp (alexandra.koop@justdigi.ee) ja Tanel Kivi (tanel.kivi@justdigi.ee). Eelnõu koostamisel osalesid ka Tartu Ülikooli õigusteaduskonna professor Janno Lahe (janno.lahe@ut.ee) ja kaasprofessor Age Värv (age.varv@ut.ee).[3]

Eelnõu seletuskirja mõjuanalüüsi osa on koostanud Justiits- ja Digiministeeriumi õiguspoliitika osakonna õigusloome korralduse talituse nõunik Pilleriin Lindsalu (pilleriin.lindsalu@justdigi.ee). Eelnõu on keeleliselt toimetanud sama talituse toimetaja Inge Mehide (inge.mehide@justdigi.ee).

1.3. Märkused

Eelnõu on seotud Euroopa Liidu õiguse rakendamisega. Eelnõukohase seadusega võetakse üle Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2024/2853, mis käsitleb vastutust puudusega toodete eest ja millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 85/374/EMÜ.

Eelnõukohase seadusega muudetakse:

- võlaõigusseaduse redaktsiooni avaldamismärkega RT I, 20.06.2026, 17;
- võlaõigusseaduse, tsiviilseadustiku üldosa seaduse ja rahvusvahelise eraõiguse seaduse rakendamise seaduse redaktsiooni avaldamismärkega RT I, 20.06.2026, 17.

Eelnõu ei ole seotud ühegi muu menetluses oleva eelnõu ega Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammiga.

Kuna eelnõu sisaldab menetlusnorme (tõendite kogumise regulatsioon), võetakse vastavalt Eesti Vabariigi põhiseaduse § 104 punktile 14 eelnõu seadusena vastu Riigikogu koosseisu häälteenamusega.

2. SEADUSE EESMÄRK

Senise direktiivi eesmärk oli kõrvaldada need liikmesriikide õigussüsteemide vahelised erinevused, mis võivad moonutada konkurentsi ja mõjutada kaupade liikumist siseturul. Kuna senine direktiiv vajanuks ulatuslikke muudatusi, otsustati see kehtetuks tunnistada ja asendada uue direktiiviga. Uue direktiivi eesmärk on tootevastutuse normide ulatuslikuma ühtlustamise kaudu aidata veelgi kaasa nende eesmärkide saavutamisele, parandades samal ajal tarbijate kaitset (uue direktiivi põhjendus 1). Uue direktiivi põhjenduse 2 kohaselt on ettevõtja mittesüüline vastutus ainus vahend, mille abil võib lahendada tänapäevasele tehnoloogiapõhisele tootmisele omase riski õiglase jaotamise probleemi. Uue direktiivi eesmärk on lisaks tagada sidusus ja kooskõla nende Euroopa Liidu ja liikmesriikide õigusaktide vahel, mis käsitlevad tooteohutust ja turujärelevalvet, selgitada põhitermineid ja kontseptsioone, et tagada sidusus, õiguskindlus ja võrdsed võimalused siseturul, ning arvestada Euroopa Kohtu praktikat (uue direktiivi põhjendus 4). Euroopa Kohus on oma praktikas selgitanud, et tootevastutuse regulatsiooni eesmärk on tagada tänapäevasele tehnoloogilisele tootmisele omaste riskide õiglane jaotamine kannatanu ja tootja vahel ning kaitsta tarbijate ohutust ja tervist (vt EKo C-621/15, N. W. jt *versus* Sanofi Pasteur MSD SNC jt, ECLI:EU:C:2017:484, p 32; EKo C-503/13 ja 504/13, Boston Scientific Medizintechnik GmbH *versus* AOK Sachsen-Anhalt, ECLI:EU:C:2015:148, p-d 42 ja 47). Uus direktiiv tagab

[3] Õiguspoliitika uuringud ja analüüsid 2026. https://www.justdigi.ee/uuringud

samuti kooskõla Euroopa Parlamendi ja nõukogu otsuses nr 768/2008/EÜ sätestatud ühiste põhimõtete ja erisätetega, mida kohaldatakse kõigi tooteid käsitlevate valdkondlike õigusaktide suhtes. Direktiivi 2024/2853 kohaldamisalast jäävad välja riiklikud kompensatsioonisüsteemid, nagu näiteks riiklik ravikindlustus jms.

Eelnõu koostamisele ei eelnenud väljatöötamiskavatsust. Hea õigusloome ja normitehnika eeskirja § 1 lg 2 p 2 kohaselt ei ole väljatöötamiskavatsus nõutav, kui eelnõu käsitleb Euroopa Liidu õiguse rakendamist ja kui eelnõu aluseks oleva Euroopa Liidu õigusakti eelnõu menetlemisel on sisuliselt juba analüüsitud Euroopa Liidu õigusaktiga lahendatava probleemi võimalikke lahendusi, nende sobivust meie õiguskorda, olulisi mõjusid, halduskoormust jms. Uue direktiivi eelnõu avaldamise järel koostati ja kinnitati neid küsimusi analüüsivad Eesti seisukohad[4], mistõttu ei ole eraldi väljatöötamiskavatsus vajalik.

Uus direktiiv lähtub maksimaalse ühtlustamise põhimõttest. See tähendab, et liikmesriikidel ei ole lubatud säilitada ega kehtestada muid riigisiseseid norme peale direktiivis sätestatute (vt direktiivi 2024/285 art-t 3). Uue direktiivi põhjenduse 8 kohaselt tähendab see, et liikmesriigid ei tohi direktiivi kohaldamisalasse kuuluvates küsimustes jätta kehtima ega kehtestada rangemaid või leebemaid sätteid, kui on sätestatud uues direktiivis. Siiski ei ole maksimaalse ühtlustamise nõue absoluutne, kuna direktiiv annab liikmesriikidele teatud küsimustes valikuvabaduse ja otsustusõiguse nende riigisisesesse õigusesse ülevõtmisel. Valikute üle otsustamiseks küsis Justiits- ja Digiministeerium 2025. a kevadel teiste ministeeriumite ja huvirühmade arvamust. Eelnõu koostamisel on saadud tagasisidega arvestatud. Valikukohad olid järgmised:

1. Valdkondlikud hüvitusskeemid

Uue direktiivi art 8 lg-s 5 on sätestatud, et kui kannatanu ei saa hüvitist seetõttu, et ühtegi samas artiklis nimetatud isikut ei ole võimalik vastutusele võtta, mh seetõttu, et vastutavad isikud on maksejõuetud või tegevuse lõpetanud, võib liikmesriik kasutada kehtivaid riigisiseseid valdkondlikke hüvitusskeeme või luua riigisisese õiguse alusel uusi skeeme, mida eelistatult ei rahastata avaliku sektori tuludest, et puudusega toodete tõttu kahju kannatanud saaksid asjakohast hüvitist. Uue direktiivi põhjenduse 41 kohaselt otsustavad liikmesriigid, kas selliseid hüvitusskeeme rahastatakse täielikult või osaliselt avaliku või erasektori tuludest.

Esitatud tagasisides ministeeriumid ja huvirühmad uute hüvitusskeemide loomist üldiselt ei toetanud.

Olgu lisatud, et art 8 lg-s 5 kirjeldatud juhtudel pakuvad Eestis kannatanu kehavigastuse või tervisekahjustuse korral kannatanule tuge riiklikud kindlustusskeemid (nt riiklik ravikindlustus, pensionikindlustus). Asja hävimise või kahjustumise puhuks on tarbijatel võimalik sõlmida kindlustusleping eraõigusliku kindlustusandjaga.

2. Erand arendusriskiga seotud kaitsest

Uue direktiivi art 18 lg 1 järgi on liikmesriigil õigus jätta oma õigussüsteemis kehtima meetmed, mille kohaselt ettevõtja vastutab isegi siis, kui ta tõendab, et toote turule laskmise või kasutusele võtmise ajal või ajavahemikul, mil toode oli tootja kontrolli all, ei olnud objektiivsete teaduslike ja tehniliste teadmiste tase puuduse avastamiseks piisav. Artikli 18 lg 2

[4] Vabariigi Valitsuse seisukohad tsiviilvastutust käsitlevate direktiivi eelnõude kohta (tootja vastutus ja tehisintellektiga seotud vastutus). https://eelnoud.valitsus.ee/main/mount/docList/9f2a0229-9bf9-41b7-924e-16eeaafdb29e

võimaldab selliseid meetmeid ka kehtestada või muuta. Sellisel juhul tuleb arvestada art 18 lg-s 3 sätestatuga, mille kohaselt need meetmed: a) piirduvad kindlate tootekategooriatega; b) on põhjendatud avaliku huvi eesmärkidega ning c) on proportsionaalsed, sest sobivad taotletavate eesmärkide saavutamise tagamiseks ega ole nende eesmärkide saavutamiseks vajalikust rangemad.

Uue direktiivi põhjenduse 59 kohaselt võivad sellisteks avaliku huvi eesmärkideks olla näiteks avalik kord, avalik julgeolek ja rahvatervis.

Esitatud tagasisides ministeeriumid ja huvirühmad kõnealuse erandi kehtestamist üldiselt ei toetanud.

Erandi nn arenguriski vastuväitest võimaldas kehtestada ka senine direktiiv ning üksikud riigid (Luksemburg ja Soome täies ulatuses, Hispaania, Prantsusmaa ja Ungari teatavate tootegruppide puhul) on seda ka teinud. Uue direktiivi mõjuanalüüsis on aga leitud, et mainitud erandi olemasolu või puudumine ei ole selles riigis esitatud tootevastutuse nõuete arvule avaldanud mingit märkimisväärset mõju.[5]

Erandi kehtestamata jätmine on mõistlik – kui ettevõtjad peaksid vastutama vaatamata sellele, et toote turule laskmise või kasutusele võtmise ajal või ajavahemikul, mil toode oli tootja kontrolli all, ei olnud objektiivsete teaduslike ja tehniliste teadmiste tase puuduse avastamiseks piisav, võib see pidurdada innovatsiooni ja uute toodete väljatöötamist. Lisaks võiks see tähendada ettevõtjate jaoks suuremaid kulutusi vastutuskindlustusele.

3. EELNÕU SISU JA VÕRDLEV ANALÜÜS

3.1. Võlaõigusseaduse muutmine

Eelnõu koostamisel on järgitud normide seni kehtivat struktuuri, et seaduse adressaatidel oleks seda hõlpsam mõista. See tähendab, et uuest direktiivist tulenevad muudatused on integreeritud nendesse paragrahvidesse, mis vastava muudatuse temaatikat käsitlevad.

Vastutuse üldine struktuur jääb üldjoontes samaks, kuid oluline erisus on see, et tootevastutuse subjektiks saavad eelnõukohases VÕS-i §-s 1062[1] nimetatud ettevõtjad. Selleks, et ettevõtja vastutaks puudusega tootest põhjustatud kahju eest, peavad esinema järgmised eeldused:

- isiku surma või talle kehavigastuse või tervisekahjustuse põhjustamine või asja hävimine või kahjustumine (arvestades § 1061 lg-s 2 sätestatud piiranguid);
- puudusega toote turule laskmine või kasutusele võtmine;
- põhjuslik seos toote puuduse ja tekkinud kahju vahel;
- vastutust välistavate asjaolude puudumine.

VÕS-i § 217 („Asja vastavus lepingutingimustele“)

VÕS-i § 217 lg-t 7 muudetakse nii, et see sisaldaks korrektset viidet terminile „tootja“. Kehtiva VÕS-i § 217 lg 7 on sõnastatud nii: „Käesoleva jao tähenduses loetakse tootjaks käesoleva seaduse § 1062 lõikes 1 nimetatud isikut.“ VÕS-i § 1062 lg 1 viitab kehtivas redaktsioonis nii

[5] European Commission. Commission staff working document: Impact assessment report accompanying the document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on liability for defective products (SWD(2022) 316 final). Brussels, 28.09.2022, lk 21. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=celex%3A52022SC0316

tootjale kui ka toote importijale. VÕS-i § 217 lg 7 loodi tarbijalemüügi direktiivi[6] art 2 p 4 ülevõtmiseks, kus määratletakse termin „tootja“ – tootja on kauba valmistaja, kauba liitu importija või isik, kes on pannud kaubale oma nime, kaubamärgi või muu tunnusmärgi ja esineb selle tootjana.[7]

VÕS-i § 1062 tunnistatakse eelnõukohase seadusega kehtetuks, mistõttu ei ole VÕS-i § 217 lg-s 7 võimalik viidet sättele säilitada. Uueks tootjat defineerivaks sätteks saab VÕS-i § 1062^1 lg 3, millele eelnõukohane VÕS-i § 217 lg 7 ka viitab. Viide muudele VÕS-i § 1062^1 lõigetele ei ole asjakohane, sest need väljuvad tarbijalemüügi direktiivi art 2 p-s 4 (VÕS-i § 217 lg-ga 7 ülevõetav säte) määratletud termini „tootja“ ulatusest. Lisaks hõlmab tootja määratlus võlaõigusseaduse 2. osa 11. peatüki 1. jao tähenduses ka tootja importijat.

VÕS-i § 217 lg 7 muutmine tagab ka selle jätkuva vastavuse tarbijalemüügi direktiiviga.

VÕS-i § 1061 („Ettevõtja vastutus“)

Üldist

Eelnõukohase seadusega muudetakse paragrahvi pealkirja, asendades termini „tootja“ terminiga „ettevõtja“, mis on täpsem ja mida uus direktiiv kasutab vastutavate isikute nn katusterminina. „Ettevõtja“ on EL-i autonoomne termin ja tähendab direktiivi 2024/2853 art 4 p 15 järgi toote või komponendi tootjat, seotud teenuse osutajat, volitatud esindajat, importijat, tellimuste täitmise teenuse osutajat või turustajat. Küll aga pole vaja seda VÕS-i 53. ptk 3. jao tähenduses eraldi defineerida, sest see vastab VÕS-i § 1 lg 6 määratlusele (kõik eelnimetatud ettevõtjad on seotud oma majandus- või kutsetegevusega) ja on täpsustatud VÕS-i §-s 1062^1 vastutavate ettevõtjate loeteluga.

Muudatus tähendab, et terminiga „ettevõtja“ hõlmatakse lisaks tootjale ka teisi isikuid, kes võivad olla vastutavad puudusega tootest põhjustatud kahju eest. Vastutavate isikute ring muutub uue direktiivi alusel võrreldes kehtiva õigusega laiemaks. Kehtiva õiguse kohaselt loetakse tootjaks valmistoote valmistajat, tooraine või toote osa valmistajat, end tootjana esitlevat isikut ning importijat. Direktiiviga laieneb nüüd vastutus ka tarkvaraarendajale, toote olulisele muutjale ning juhul, kui tegelik tootja asub väljaspool Euroopa Liitu, ka toote maaletoojale, volitatud esindajale ja levitajale. Samuti vastutavad teatud juhtudel ka digiplatvormid. Lisaks muudetakse lg-id 1–3 ning lisatakse lg-d 2^1, 2^2, 3^1, 3^2 ja 6.

Paragrahvi põhieesmärk on reguleerida seda, milliste õigushüvede kahjustamise korral puudusega toote tõttu tekib kannatanul õigus kahju hüvitamisele. Võrreldes kehtiva õigusega laieneb hüvitatavate kahjude ring, kaotatakse kahju 500 euro suurune alampiir ning tuuakse kaitstava õigushüvena sisse andmete säilimine ja segakasutuses olev vara. Olgu lisatud, et muude (kui kõnealuses paragrahvis märgitud) hüvede rikkumise korral tootevastutuse regulatsioon ei kohaldu. Nii ei kuulu (ega kuulunud ka varasema sõnastuse kohaselt) hüvitamisele nt eraelu puutumatuse rikkumisest tulenev kahju ja puhtmajanduslik kahju (vt uue direktiivi põhjendus 24). Puhtmajanduslik kahju tekib näiteks juhul, kui puudusega tarkvaras tekkinud rikke tõttu jääb tarbijal soodne tehing tegemata ja sellest tehingust tulu saamata.

[6] Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2019/771 kaupade müügilepingute teatavate aspektide kohta, millega muudetakse määrust (EL) 2017/2394 ja direktiivi 2009/22/EÜ ning tunnistatakse kehtetuks direktiiv 1999/44/EÜ (ELT L 136, 22.05.2019, lk 28–50).

[7] Võlaõigusseaduse ja tarbijakaitseseaduse muutmise seaduse (digitaalse sisu, tarbijalemüügi ning muudetud tarbija õiguste direktiivide ülevõtmine) 404 SE seletuskiri, lk 94–95.

Eelnõu kohaselt jääb muutmata **VÕS-i § 1061 lg 5**, mis on sõnastatud nii: „Käesolevas jaos sätestatu ei välista ega piira nõuete esitamist muul õiguslikul alusel, muu hulgas õigusvastaselt ja süüliselt tekitatud kahju hüvitamise nõude esitamist.“ See on kooskõlas ka uue direktiivi põhjenduses 9 märgituga, mille kohaselt võib kannatanu vastavalt liikmesriigi õigusele nõuda kahju hüvitamist sellise lepingulise või lepinguvälise vastutuse alusel, mis ei hõlma tootja vastutust toote puuduse eest, nagu on sätestatud direktiivis. See puudutab näiteks garantiil või süül põhinevat vastutust või ettevõtja mittesüülist vastutust organismi omadustest põhjustatud kahju eest, mis on tingitud geenitehnoloogiast. Selliseid liikmesriigi õiguse sätteid, mis aitavad muu hulgas saavutada tarbijate ja teiste füüsiliste isikute tulemusliku kaitse, ei tohiks uus direktiiv mõjutada. Ka uue direktiivi põhjenduses 24 on märgitud, et direktiiv ei tohiks mõjutada õigust kahju, sealhulgas mittevaralise kahju hüvitamisele muude vastutuskordade alusel.

VÕS-i §-le 1061 viitavad KemS-i § 25 lg 4 p 3, RelvS-i § 83^{27} lg 4 p 3 ja TOKVS-i § 20 p 6. Eelnimetatud sätted on jäetud muutmata, kuna nende eesmärk on eraldada vastava valdkonna käitaja või teenuseosutaja vastutuskindlustus tootevastutusest, suunates puudusega tootest tulenevad kahjunõuded tootevastutuse regulatsiooni alla.

VÕS-i § 1061 lg 1

VÕS-i § 1061 lg-t 1 muudetakse, asendades kehtivas redaktsioonis oleva termini „tootja“ ka siin terminiga „ettevõtja“. Muudatus on tingitud sellest, et puudusega toote eest vastutavate isikute ring ei piirdu enam ainult toote tootjaga.

Lõige 1 lähtub uue direktiivi art 6 lg 1 p-st a, kuid uue direktiivi vastavas sättes on eraldi märgitud, et kannatanul on õigus hüvitisele ka siis, kui on meditsiiniliselt tuvastatud kahju vaimsele tervisele. Uue direktiivi põhjenduses 21 on selgitatud nii: „Õiguskindluse huvides tuleks direktiivis täpsustada, et isikule kehavigastuse või tervisekahjustuse tekitamine hõlmab **vaimsele tervisele** põhjustatud meditsiiniliselt tunnustatud ja meditsiiniliselt tõendatud kahju, mis mõjutab kannatanu üldist tervislikku seisundit ja võib muuta vajalikuks teraapia või ravi, võttes muu hulgas arvesse Maailma Terviseorganisatsiooni rahvusvahelist haiguste klassifikatsiooni.“

VÕS-i § 1061 lg-s 1 niisuguse täienduse tegemine ei ole siiski vajalik ega asjakohane, sest „isiku tervisekahjustus“ hõlmab ilmselgelt ka kannatanu vaimse tervise kahjustamist. Vaimsele tervisele tekitatud kahju määratledes tuleb aga juhinduda uue direktiivi eelviidatud põhjendusest 21 ehk tegemist peab olema siiski meditsiiniliselt kinnitatud ja tõendatud kahjuga. Sellist tüüpi tervisekahjustuse korral on kannatanul õigus mh mittevaralise kahju hüvitamisele VÕS-i § 134 lg 2 kohaselt. See on kooskõlas uue direktiivi põhjenduses 23 märgituga, mille kohaselt tuleks ette näha mittevaralise kahju hüvitamine, mis tuleneb direktiiviga hõlmatud kahjust, näiteks valu ja kannatused, niivõrd kui selline kahju on riigisisese õiguse alusel hüvitatav.

VÕS-i § 1061 lg 2

VÕS-i § 1061 lg-t 2 muudetakse uue direktiivi art 6 lg 1 p b ülevõtmiseks, jättes ära lõikes olnud loetelu (p-des 1 ja 3 sätestatud reeglid kaotatakse) ning täpsustades varem p-s 2 olnud reeglit. Eelnõukohane VÕS-i § 1061 lg 2 näeb ette, et kui puudusega toode põhjustas asja hävimise või kahjustumise, vastutab ettevõtja sellest füüsilisele isikule tekkinud kahju eest, välja arvatud juhul, kui kannatanu kasutas hävinud või kahjustunud asja üksnes oma majandus- või kutsetegevuses.

Sisu poolest on eelnõukohane VÕS-i § 1061 lg 2 sarnane kehtiva VÕS-i § 1061 lg 2 p-ga 2, kuid muutub selle sätte sisuline rõhuasetus. Nimelt vastutab ettevõtja eelduste kohaselt alati ka asja hävimise või kahjustumise eest, välja arvatud juhul, kui kannatanu kasutas hävinud või kahjustunud asja **üksnes** oma majandus- või kutsetegevuses. Seda põhjusel, et kannatanu ei jääks hüvitiseta, kui ta kasutas hävinud või kahjustunud asja nii majandus- või kutsetegevuses kui ka väljaspool seda. See võib olla tavapärane nt sülearvuti, mobiiltelefoni, aga ka sõiduki puhul.

Sättesse lisandub ka selge viide füüsilisele isikule kui õigustatud subjektile. Uue direktiivi põhjenduses 25 on selgitatud, et füüsiliste isikute kaitsmiseks tuleks hüvitada füüsilise isiku varale tekitatud kahju. Kuna vara kasutatakse üha enam nii isiklikel eesmärkidel kui ka kutsetöös, on asjakohane näha ette sellises segakasutuses olevale varale tekitatud kahju hüvitamine. Pidades silmas uue direktiivi eesmärki kaitsta füüsilisi isikuid, tuleks direktiivi kohaldamisalast välja jätta vara, mida kasutatakse üksnes kutsetöös. Endine tootevastutuse direktiiv ja kehtiv VÕS-i § 1061 lg 2 ei välista juriidilise isiku nõudeõigust sõnaselgelt, vaid kohaldamisala on piiratud hüvitatava kahju liigi (VÕS-i § 1061 lg 1) ja toote enda (VÕS-i § 1061 lg 2) kaudu. Praktiliselt on aga juriidilise isiku nõudeõigus üldjuhul välistatud, sest kehtiva regulatsiooni kohaselt vastutab tootja kahju eest üksnes juhul, kui asi on sellist liiki, mida kasutatakse tavaliselt tarbimiseks **väljaspool** majandus- või kutsetegevust (VÕS-i § 1061 lg 2 p 1), ja kui kannatanu kasutas asja põhiliselt **väljaspool** majandus- või kutsetegevust (VÕS-i § 1061 lg 2 p 2). Juriidilisel isikul on sisuliselt võimatu tõendada, et ta kasutas toodet väljaspool enda majandus- või kutsetegevust. Seejuures tuleb arvestada ka endises tootevastutuse direktiivis rõhutatud tarbijakaitse eesmärkidega. Uues tootevastutuse direktiivis on nüüd sõnaselgelt täpsustatud, et ettevõtja vastutab vaid füüsilisele isikule tekkinud kahju eest. Kuna uue direktiiviga laieneb kaitse segakasutuses olevale varale, tekiks ilma subjekti füüsilise isikuga piiramata olukord, kus jääb ebaselgeks, kas juriidilised isikud saaksid tootevastutuse regulatsiooni kasutada kahju sissenõudmiseks.

VÕS-i § 1061 lg 2 muutmisega kaovad täielikult kehtivas VÕS-i § 1061 lg 2 p-des 1 ja 3 sätestatud välistused. VÕS-i § 1061 lg 2 p 1 ei ole enam asjakohane, kuna uus direktiiv ei sea asja hävimise või kahjustamise korral hüvitise saamise eelduseks seda, et tegemist on sellist liiki asjaga, mida kasutatakse tavaliselt tarbimiseks väljaspool majandus- või kutsetegevust. VÕS-i § 1061 lg 2 p 3 ei saa samuti kehtima jääda, kuna uus direktiiv ei näe kahju suurusele ette alampiiri (kehtivas seaduses 500 eurot).

VÕS-i § 1061 lg-d 2^1 ja 2^2

VÕS-i §-i 1061 on lisatud uue sättena lg 2^1, mis näeb ette, et kui puudusega toode põhjustas selliste andmete hävimise või kahjustumise, mida füüsiline isik kasutas väljaspool majandus- või kutsetegevust, vastutab ettevõtja tekkinud kahju eest. Lõike 2^1 sisu põhineb uue direktiivi art 6 lg 1 p-l c.

Uue direktiivi ingliskeelses versioonis on kasutatud seejuures terminit *corruption*, mis direktiivi eestikeelses versioonis on tõlgitud (andmete) laostuseks. Eelnõus on kasutatud selle asemel terminit (andmete) „kahjustumine“, mis on seaduse adressaatidele arusaadavam. Sõna *corruption* võimalik tõlge on „kahjustumine“, „rikkumine“.

Uue direktiivi põhjenduses 20 on leitud, et arvestades immateriaalse vara kasvavat tähtsust ja väärtust, tuleks hüvitada ka andmete hävitamine või laostus, näiteks arvuti kõvakettalt kustutatud digifailid, sealhulgas andmete taastamise kulud. Füüsiliste isikute kaitsmiseks on vaja, et hüvitatakse ka andmete hävitamisest või laostusest tekkinud kahju. Andmete hävitamise või laostusega ei kaasne automaatselt varaline kahju, kui kannatanul on võimalik andmeid

tasuta hankida, näiteks kui on olemas andmete varukoopia või andmeid on võimalik uuesti alla laadida või kui ettevõtja taastab või loob ajutiselt kättesaamatud andmed uuesti, näiteks virtuaalkeskkonnas.

Andmete hävitamine või laostus erineb andmelekkest või andmekaitsenormide rikkumisest, mistõttu ei mõjuta uus direktiiv hüvitise saamist Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruste (EL) 2016/679 (isikuandmete kaitse üldmäärus) või (EL) 2018/1725 (füüsiliste isikute kaitse isikuandmete töötlemisel liidu institutsioonides, organites ja asutustes) ega Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivide 2002/58/EÜ (eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitlev direktiiv) või (EL) 2016/680 (füüsiliste isikute kaitse seoses pädevates asutustes isikuandmete töötlemisega süütegude tõkestamise, uurimise, avastamise ja nende eest vastutusele võtmise või kriminaalkaristuste täitmisele pööramise eesmärgil) rikkumise eest.

Kuna uue direktiivi eesmärk on võimaldada hüvitist üksnes füüsilistele isikutele, ei kohaldu lg 2^1 andmetele, mida kasutatakse tööeesmärkidel, isegi kui andmeid ei kasutatud üksnes majandus- või kutsetegevuses (vt põhjendust 22).

Kehtivas õiguses sellist täpsustust ette nähtud ei ole. Lõike 2^1 regulatsioon on vajalik, kuna andmed ei ole asjad. Seega ei saaks kannatanu andmete hävimise või kahjustumise korral hüvitist sama paragrahvi lg 2 alusel. Andmed võivad küll muutuda asjaks, kui need on salvestatud kehalisele andmekandjale, kuid väljaspool seda juhtumit ilma lg-ta 2^1 neile kaitse siiski ei laieneks.

Samuti täiendatakse VÕS-i § 1061 lg-ga 2^2, et võtta üle uue direktiivi art 4 p 6. See viitab andmete määratlemisel Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2022/868 art 2 p-le 1. Nimetatud määruse punkti järgi on andmed tegevuse, faktide või teabe mis tahes digitaalne väljendus ja selliste tegevuste, faktide või teabe kogum, muu hulgas heli-, visuaal- või audiovisuaalsalvestise kujul.

VÕS-i § 1061 lg 3

Eelnõuga on muudetud VÕS-i § 1061 lg-t 3, et võtta üle uue direktiivi art 6 lg 1 p b alapunktid i ja ii. Kehtiva VÕS-i § 1061 lg 3 järgi ei vastuta tootja kahju eest, mis tekkis tootele endale. Reeglit täpsustatakse, sätestades, et ettevõtja ei vastuta kahju eest, mis tekkis tootele endale, sealhulgas puudusega osa tõttu, mis tootesse integreeriti või tootega ühendati kas selle toote tootja poolt või tootja kontrolli all. Integreerimine tähendab eelkõige tootega liitmist selliselt, et liidetavast saab toote lahutamatu osa. Näiteks integreeritakse tänapäeva autodele tarkvaral töötav adaptiivne ehk kohanev püsikiirusehoidja. Selle tarkvara reageerib andureid kasutades ees liikuva sõiduki kiirusele, muutes automaatselt auto kiirust, et säilitada ohutu vahemaa. Kuivõrd adaptiivse püsikiirusehoidja tarkvara on integreeritud autosse kui lõpptootesse, on see tarkvara saanud toote osaks. Seejuures tähendab ühendamine kahe või enama eraldi toote sidumist. Sellised on näiteks *smart-home*-seadmed, kus nutipirnid, nutilukud jms on ühendatud nutikodu keskseadmega.

Seega ei vastuta ettevõtja puudusega tootest põhjustatud kahju eest ka juhul, kui kahju tekkis tootele endale. Selline kahju võib olla põhjustatud ka tootesse integreeritud või tootega ühendatud puudusega osast, kui see integreerimine või ühendamine toimus tootja poolt või tema kontrolli all (tootja kontroll on määratletud lg-tes 3^1 ja 3^2). Võrreldes VÕS-i kehtiva redaktsiooniga ongi eelnõu vastava lõike põhiline täiendus see, et ettevõtja ei vastuta ka juhul, kui toote enda kahjustumise on põhjustanud toote puudusega osa.

VÕS-i § 1061 lg-d 3^1 ja 3^2

Kuna eelnõukohases VÕS-i § 1061 lg-s 3 kasutatakse esimest korda terminit „tootja kontroll“, on otstarbekas see kohe ka avada. Lõige 3^1 sätestab, et toode on tootja kontrolli all, kui tootja või tema loal kolmas isik: 1) integreerib, ühendab või tarnib toote osi, sealhulgas tarkvarauuendusi või tarkvara versioonitäiendeid, või 2) muudab toodet.

Eeltoodut täiendab lg 3^2, mis sätestab, et toode on tootja kontrolli all ka siis, kui tootja on suuteline ise või kolmanda isiku kaudu tarnima tarkvarauuendusi või tarkvara versioonitäiendeid.

Termin „tootja kontroll“ on määratletud uue direktiivi art 4 p-s 5, seejuures seob uus direktiiv tootja vastutuse tema kontrolliga toote üle mitmel eri juhul. VÕS-i kehtivas redaktsioonis seda terminit pole.

Üldise põhimõtte kohaselt saab tootja vastutusest vabaneda, kui ta tõendab, et on tõenäoline, et toote turule laskmise või kasutusele võtmise hetkel kahju põhjustanud puudust ei olnud või et see tekkis pärast seda hetke (uue direktiivi art 11 lg 1 p c). Seega on turule laskmine või kasutusele võtmine tavaliselt see hetk, millest alates toode pole enam tootja kontrolli all ning tal on võimalik vastutusest vabaneda. Siiski, nagu uue direktiivi põhjenduses 50 on märgitud, „võimaldab digitehnoloogia tootjal teha kontrolli ka pärast toote turule laskmist või kasutusele võtmist. Seega peaks tootja vastutama ka puuduste eest, mis tekivad pärast seda hetke tema kontrolli all oleva tarkvara või seotud teenuste tõttu, olgu tegemist kas versioonitäiendi või uuenduse või masinõppe algoritmiga. Sellist tarkvara või seotud teenuseid tuleks käsitada tootja kontrolli all olevatena, kui neid tarnib tootja või kui tootja annab tarnimiseks loa kolmandale isikule või nõustub sellega muul viisil. Näiteks kui nutiteleviisorit esitletakse videorakendust sisaldavana, kuid kasutaja peab pärast teleri ostmist rakenduse alla laadima mõnelt kolmanda isiku veebisaidilt, peaks teleri tootja koos videorakenduse tootjaga jääma vastutavaks videorakenduse puudustest põhjustatud kahju eest, isegi kui puudus tekkis alles pärast televiisori turule laskmist“.

Toote muutmine eelnõukohase VÕS-i § 1061 lg 3^1 p 2 järgi hõlmab mis tahes muudatust, olenemata selle muudatuse ulatusest. Täpsustus on oluline, sest eelnõus kasutatakse ka terminit „toote oluline muudatus“ (VÕS-i § 1062^1 lg 5), mille määratlusse kuuluvad konkreetsed eeldused (vt VÕS-i § 1062^1 lg 5 kommentaari). Seega hõlmab tootja vastutus tootja või tootja loal kolmanda isiku tehtud mis tahes muudatust, kuna see on tehtud tootja kontrolli all.

Tasub rõhutada, et toode jääb tootja kontrolli alla mitte üksnes siis, kui tootja (või kolmas isik tema nõusolekul) integreerib, ühendab või tarnib pärast toote turule laskmist või kasutusele võtmist toote osi, sealhulgas tarkvarauuendusi või tarkvara versioonitäiendeid, või muudab toodet, vaid ka siis, kui tootjal on **suutlikkus** tarnida tarkvarauuendusi või tarkvara versioonitäiendeid ise või kolmanda isiku kaudu (VÕS-i § 1061 lg 3^2). See võib olla asjakohane nt tänapäevaste sõidukite puhul, mille puudus võibki tekkida sellest, et tarkvarauuendust ei tarnita. Ka uue direktiivi põhjenduses 19 on märgitud, et kui toode on turule lastud, tuleks seda pidada tootja kontrolli all olevaks seni, kuni tootjale jääb võimalus tarnida tarkvarauuendusi või tarkvara versioonitäiendeid või lubada neid tarnida kolmandal isikul. Suutlikkus tarnida tarkvarauuendusi või tarkvara versioonitäiendeid võib olla asjakohane ka näiteks vanemate telefonimudelite puhul, mida enam ei toodeta ja millele tootja enam ise uuendusi ei väljasta. Suutlikkust tuleb aga hinnata sellest vaatenurgast, kas tootjal on **tegelik tehniline võimalus** väljastada sellele konkreetsele mudelile tarkvarauuendusi (nt OTA-uuendusserveriga ühendumine, olemasolev tehnoloogia vana mudeli uuendamiseks jne).

VÕS-i § 1061 lg 4

VÕS-i § 1061 lg-s 4 on asendatud termin „tootja“ terminiga „ettevõtja“. Lõige 4 sätestab: „Puudusega ravimi eest vastutab ettevõtja käesolevas jaos sätestatu alusel, kui seadusest ei tulene teisiti.“ Muudatus on tingitud sellest, et puudusega toote eest vastutavate isikute ring ei piirdu enam ainult toote tootjaga.

Iseenesest ei ole lg 4 regulatsioon hädavajalik, sest ravimid on ilmselgelt tooted ja nendele kohaldub tootevastutuse regulatsioon. Teisalt võiks see anda valesti mõistetava signaali, kui lg 4 kehtetuks tunnistada. Õigusselguse huvides on lg 4 seega säilitatud ka seaduse uues redaktsioonis.

Vastutuse erisused ravimite puhul võivad tuleneda eelkõige ravimiseadusest, vt nt RavS-i § 21 lg-t 9. Olgu lisatud, et mõnes liikmesriigis on ravimitega põhjustatud kahju puhul sätestatud ka erikord, mis võimaldab hüvitist ka juhul, kui ravim polegi puudusega (põhjendused 10 ja 11). Eestis on eraldi reguleeritud vaktsiinikahjude hüvitamist, vt ravimiseaduse peatükki 5^1.

VÕS-i § 1061 lg 6

VÕS-i § 1061 täiendatakse lõikega 6, et võtta üle direktiivi 2024/2853 art 2 lg-d 2 ja 3.

Direktiivi 2024/2853 art 2 lg 2 kohaselt ei kohaldata direktiivi vaba ja avatud lähtekoodiga tarkvara suhtes, mida arendatakse või tarnitakse väljaspool äritegevust. Vaba ja avatud lähtekoodiga tarkvara on selline tarkvara, mille lähtekoodi jagatakse avalikult, millele kasutajad vabalt juurde pääsevad ning mida nad saavad vabalt kasutada, muuta ja edasi jagada. Üks selline avatud lähtekoodiga tarkvara on nt Linux.

Direktiivi 2024/2853 põhjenduses 14 on selgitatud, et selline tarkvara võib aidata kaasa teadusuuringutele ja innovatsioonile turul. Selline tarkvara on litsentsitud nii, et see võimaldab kõigil seda tarkvara käitada, kopeerida, levitada, uurida, muuta ja täiustada. Selleks et mitte takistada innovatsiooni ega teadusuuringuid, ei tohiks direktiivi kohaldada sellise vaba ja avatud lähtekoodiga tarkvara suhtes, mis on arendatud või tarnitud väljaspool äritegevust, kuna määratlusest lähtudes selliselt arendatud või tarnitud tooteid turule ei lasta. Sellise tarkvara arendamist või arendamisele kaasaaitamist ei tohiks käsitada turul kättesaadavaks tegemisena. Sellise tarkvara tasuta tarnimist ei tohiks põhimõtteliselt käsitada ettevõtlusega seotud tarnimisena. Kui aga tarkvara tarnitakse tasu eest või isikuandmete eest, mida kasutatakse muul viisil kui üksnes tarkvara turvalisuse, ühilduvuse või koostalitlusvõime parandamiseks, ning seetõttu tarnitakse tarkvara äritegevuse käigus, tuleks kohaldada direktiivi.

Juhul kui tootja integreerib väljaspool majandus- või kutsetegevust tarnitava tasuta ja avatud lähtekoodiga tarkvara oma tootesse komponendina ja selline tarkvara lastakse turule, peaks olema võimalik pidada kahju eest, mille on põhjustanud sellise tarkvara puudused, vastutavaks seda tootjat, mitte tarkvara tootjat, sest tarkvara tootja ei ole täitnud toote või komponendi turule laskmise tingimusi (vt direktiivi põhjendust 15).

Direktiivi 2024/2853 art 2 lg 3 kohaselt ei kohaldata direktiivi tuumaõnnetuse põhjustatud kahju korral, kui vastutus sellise kahju eest on reguleeritud liikmesriikide ratifitseeritud rahvusvaheliste konventsioonidega. Selliseks konventsiooniks on näiteks tuumakahjustuste eest tsiviilvastutuse Viini konventsioon, mis sõlmiti Viinis 21. septembril 1988. aastal ja jõustus Eesti Vabariigi suhtes 9. augustil 1994. aastal. Viini konventsiooni art 4 kohaselt on operaatori vastutus tuumakahjustuse eest absoluutne. Vastutust välistav asjaolu saab olla operaatori tõestus, et tuumakahjustus oli täielikult või osaliselt põhjustatud kahju kannatanud

isiku raskest õigusrikkumisest või selle isiku tahtlikust tegevusest või tegevusetusest kahju tekitamise eesmärgil. Sel juhul võib kompetentne kohus, kui tema seadus seda ette näeb, vabastada operaatori täielikult või osaliselt tema kohustusest hüvitada sellisele isikule tekitatud kahju. Samuti ei lange operaatorile mingit vastutust tuumaintsidendi põhjustatud tuumakahjustuse eest, mis tulenes otseselt relvastatud konfliktist, sõjategevusest, kodusõjast või vastuhakust.

VÕS-i § 1062 („Tootja“)

VÕS-i § 1062 tunnistatakse kehtetuks. Seoses mahukate sisuliste muudatustega tootja definitsioonis ja vastutavate ettevõtjate ringi laienemisega on otstarbekas tunnistada VÕS-i § 1062 kehtetuks ja esitada vastutavaid ettevõtjaid puudutav regulatsioon eelnõu kohaselt lisatavas §-s 1062^1.

VÕS-i § 1062^1 („Vastutavad ettevõtjad“)

Üldiselt

Uus direktiiv laiendab märgatavalt puudusega toote eest vastutavate isikute ringi, seega muutub regulatsioon võrreldes kehtiva §-ga 1062 ulatuslikult. VÕS-i § 1062^1 täpsustab ka VÕS-i § 1061 lg-t 1, tuues välja ammendava loetelu ettevõtjatest, kes puudusega toote põhjustatud kahju eest võivad vastutada. Vastutavad ettevõtjad on reguleeritud uue direktiivi art-s 8, asjakohased mõisted (terminid) on määratletud art-s 4. Seega on § 1062^1 koostatud uue direktiivi art-te 8 ja 4 koosmõjus.

VÕS-i § 1062^1 lg 1

VÕS-i § 1062^1 lg 1 sätestab esmalt ettevõtjad, kes puudusega tootest tuleneva kahju eest vastutavad.

Esmalt on vastutajaks puudusega toote **tootja**. Termin „tootja“ on avatud uue direktiivi art 4 p-s 10 ja on eraldi defineeritud VÕS-i § 1062^1 lg-s 3.

Teiseks vastutavaks ettevõtjaks on toote **puudusega osa tootja**. Lõike 1 p 2 kohaselt on vastutavaks ettevõtjaks toote puudusega osa tootja, kui see osa integreeriti tootesse või ühendati tootega tootja kontrolli all ning see põhjustas toote puuduse. Tootja ja osa tootja sellisel juhul solidaarvõlgnikud (vt ka direktiivi põhjendust 53). Kui toote osa lisati tootele väljaspool toote tootja kontrolli, on vastutavaks ettevõtjaks üksnes toote puudusega osa tootja.

Toote osa on määratletud VÕS-i § 1063 lg-s 1^2. See tähendab, et puudusega osa tootja on isik, kes tootis kehalise või mittekehalise eseme või tooraine, mis tootesse integreeriti või tootega ühendati. Võrreldes kehtiva õigusega vastutab aga ka (puudusega osa tootjana) seotud teenuse osutaja.

Toote puudusega osa valmistanud isik on vastutav ka kehtiva redaktsiooni § 1062 lg 1 p 1 alusel.

Võrreldes kehtiva definitsiooniga VÕS-i § 1062 lg 1 p-s 1 on tootja määratlus jäänud valdavalt samaks ning tegemist on sõnastuslike muudatustega, et tagada uue direktiivi korrektne ülevõtmine. VÕS-i § 1062 lg 1 p-s 1 nimetatakse nn esimeses osas isikut, kes „arendab toodet või valmistab või toodab selle“, mis vastab kehtivas VÕS-i § 1062 lg 1 p-s 1 „valmistoote, tooraine või toote osa valmistanud“ isikule. Kehtiv sõnastus piirdub toote valmistamisega, aga uues direktiivis on kasutatud sõnu „arendab“, „valmistab“ ja „toodab“, et teha vahet eri liiki

toodete valmimisviisidel (näiteks tarkvara arendatakse, toitu valmistatakse, masinat toodetakse). Puudusega osa tootja, mida hõlmab kehtiva VÕS-i § 1062 lg 1 p 1 definitsioon, on nüüd eraldi reguleeritud eelnõukohases VÕS-i § 1062^1 lg 1 punktis 2. Kehtiv VÕS-i § 1062 lg 1 p 2 käsitleb tootjana ka ennast tootjana avaldanud isikut, kes näitab tootel oma nime, kaubamärki või muud eraldustähist. Eelnõukohane VÕS-i § 1062^1 lg 1 hõlmab ka neid omadusi, lisades loetellu veel isiku, kes laseb toote projekteerida või valmistada. Tootjaks ei loeta eelnõukohase VÕS-i § 1062^1 lg 1 järgi võrreldes kehtiva VÕS-i § 1062 lg-ga 3 enam toodet oma majandustegevuse käigus Eestisse või Euroopa Liidu liikmesriiki müügi, üürimise, liisimise või muul viisil turustamise eesmärgil toonud isikut. Seda põhjusel, et toote turustajat (eelnõus kasutatakse terminit „importija", mis on sama tähendusega) ei loeta enam tootjaks, vaid importija vastutus puudusega toote eest on eraldi reguleeritud eelnõukohases VÕS-i § 1062^1 lg-s 7.

VÕS-i § 1062^1 lg 2

VÕS-i § 1062^1 lg 2 selgitab, et VÕS-i § 1062^1 lg 1 p-s 1 nimetatud tootja vastutus hõlmab ka kogu kahju, mille põhjustas toote puudusega osa, mis integreeriti tootesse või ühendati sellega toote tootja kontrolli all. See on iseenesest tuletatav ka VÕS-i § 1062^1 lg-st 1, kuid õigusselguse huvides on asjakohane see siiski eraldi välja tuua. Säte põhineb uue direktiivi art 8 lg 1 viimasel lausel.

Uue direktiivi põhjenduses 36 on märgitud, et kui tootja integreerib tootesse teise tootja puudusega osa, peaks kannatanul olema võimalik nõuda sama kahju hüvitamist nii toote tootjalt kui ka komponendi tootjalt. Kui toote puudusega osa on tootesse integreeritud väljaspool toote tootja kontrolli, peaks kannatanul olema võimalik nõuda puudusega osa tootjalt hüvitist, kui puudusega osa ise on direktiivi kohaselt toode. Näiteks ostab autotootja piduriklotse teise tootja käest ja paigaldab need oma tehases uuele sõidukile, kuid piduriklotsidel on defekt, mis põhjustab sõidu ajal pidurite rikke. Kuna piduriklotsid paigaldas autotootja ise enda kontrolli all, saab kannatanu nõuda kahju hüvitamist nii auto tootjalt kui ka piduriklotside tootjalt. Vastupidine on olukord, kui tarbija ostab sõiduauto ning paigaldab auto mootorile iseseisvalt kolmanda isiku toodetud kütusepumba eelsoojendi, aga see lisaseade on puudusega ja põhjustab auto süttimise. Sellisel juhul saab tarbija nõuda kahju eelsoojendi tootjalt, eeldusel, et see komponent vastab toote määratlusele.

VÕS-i § 1062^1 lg 3

Termin „tootja" on avatud uue direktiivi art 4 p-s 10. Tootja VÕS-i selle jao tähenduses on füüsiline või juriidiline isik, kes arendab toodet või valmistab või toodab selle või laseb toote projekteerida või valmistada või oma nime, kaubamärki või muid eritunnuseid tootele paigutades esitleb end selle tootjana või arendab toodet või valmistab või toodab selle oma tarbeks. Seega hõlmab tootja määratlus VÕS-i kehtiva redaktsiooni § 1062 lg 1 p 1 osaliselt ja p 2. Oluline on, et eelnõu järgi on tootja ka isik, kes valmistab või toodab toote oma tarbeks. Jutt on eelkõige olukorrast, kus ettevõtja osutab mingit teenust ja toodab toote selle teenuse osutamiseks.

Seega hõlmab termin „tootja" kõiki isikuid, kes esitlevad end tootjana, kinnitades tootele oma nime, kaubamärgi või muu eristava tunnuse või lubades seda teha kolmandal isikul, kuna sellega jätab isik mulje, et ta osaleb tootmisprotsessis või vastutab selle eest (vt direktiivi põhjendust 36).

VÕS-i § 1062[1] lg 4

VÕS-i § 1062[1] lg 4 kohaselt loetakse tootjaks käesoleva jao tähenduses ka isik, kes toodet väljaspool selle tootja kontrolli oluliselt muudab ja seejärel teeb selle turul kättesaadavaks või võtab selle kasutusele. Säte põhineb uue direktiivi art 8 lg-l 2. Toote olulise muutmise korral käsitatakse tootjana toote olulist muutjat, st kui toote puudus on tingitud toote muutmisest, ei vastuta selle eest toote algne tootja.

Uue direktiivi põhjenduses 39 on märgitud, et kui toodet muudetakse oluliselt ja see tehakse seejärel turul kättesaadavaks või võetakse kasutusele, **peetakse seda uueks tooteks.** Kui muudatus tehakse väljaspool algse tootja kontrolli, peaks olema võimalik pidada isikut, kes tegi olulise muudatuse, muudetud toote tootjana vastutavaks, sest asjakohase liidu õiguse kohaselt vastutab see isik selle eest, et toode vastaks ohutusnõuetele. Näiteks ostab B tootja A valmistatud tõukeratta, ehitab selle juhtimissüsteemi ümber väljaspool algse tootja A kontrolli ning teeb ümberehitatud sõiduki turul kättesaadavaks. Kui tõukeratas põhjustab avarii, kuna ümberehitatud juhtimissüsteem on defektne, loetakse vastutavaks toote oluline muutja ehk B. Tootja A ei vastuta, sest puudus tekkis väljaspool tema kontrolli tehtud olulise muudatuse tagajärjel.

Isiku vastutust, kes toodet oluliselt muudab, aitab ilmestada ka selle erinevus toote tootja ja puudusega osa tootja vastutusest. Tootja vastutus hõlmab ka kogu kahju, mille põhjustas toote puudusega osa, sest puudusega osa peab olema tootesse integreeritud või ühendatud. Seega vaadatakse esialgset toodet ja puudusega osa ühtse tervikuna. Lisaks on oluline tootja kontrolli aspekt, kuna toote esialgne tootja sai kontrollida ja seega peab vastutama mis tahes täienduste eest, mis esialgsele tootele tehakse. Kui aga isik toodet oluliselt muudab[8] ja seda veel väljaspool esialgse tootja kontrolli, käsitatakse muudetud toodet täiesti uue tootena. Kuna esialgne tootja ei saanud muudatust heaks kiita ega ka kontrollida, ei ole tema selles olukorras enam tootja rollis.

Põhjenduses 39 on samuti märgitud, et kui olulise muudatuse teeb **algne tootja** või see tehakse tema kontrolli all ja kui sellise muudatuse tagajärjel tekib tootel puudus, ei tohiks tootjal olla võimalik vastutust vältida, väites, et puudus tekkis pärast toote turule laskmist või kasutuselevõttu. Näiteks kui A toodab nutiseadme ning pakub hiljem ise toote olulist muudatust tarkvaratäienduse näol, mis põhjustab kahju, vastutab kahju eest A kui algne tootja. Vastutust ei kohaldata ettevõtjate suhtes, kes teevad parandusi või muid toiminguid, millega ei kaasne olulisi muudatusi. Näiteks vahetab remondiettevõte sõidukil kulunud osa samaväärse varuosa vastu või teeb tavapärast hooldustööd. Kuna tegemist on toiminguga, mis taastab toote esialgsed omadused ega ole oluline muudatus, ei käsitata remondiettevõtet tootjana. Remondiettevõtte hooldusveast tekkinud kahju saab kannatanu lahendada üldiste lepinguliste või deliktiliste sätete alusel.

Turul kättesaadavaks tegemine on määratletud uue direktiivi art 4 p-s 7, mille kohaselt on turul kättesaadavaks tegemine äritegevuse raames toote tasuline või tasuta tarnimine liidu turul turustamiseks, tarbimiseks või kasutamiseks. Analoogselt on see termin avatud ka TNVS-i § 4 lg 1 p-s 11 (toote tasu eest või tasuta pakkumine Euroopa Liidu turul majandustegevuse käigus kas levitamiseks, tarbimiseks või kasutamiseks). Seega ei ole vaja turul kättesaadavaks tegemist §-s 1062[1] eraldi defineerida. Turul kättesaadavaks tegemine on asjakohane eelkõige levitaja, aga ka toote olulise muutja vastutuse seisukohalt.

Kasutusele võtmine on määratletud § 1062[1] lg-s 6.

[8] Seda hinnatakse VÕS-i § 1062[1] lg-s 5 sätestatud eelduste järgi.

Sellise isiku vastutuse tuvastamisel, kes on väljaspool tootja kontrolli toodet oluliselt muutnud, tuleb arvestada ka VÕS-i § 1064 lg-s 2^1 sätestatud vastutuse välistusega, juhul kui kahju põhjustanud puudus on seotud toote osaga, mida muutmine ei mõjutanud.

VÕS-i § 1062^1 lg 5

Seoses VÕS-i § 1062^1 lg-s 4 sätestatuga on tarvis järgmisena määratleda toote oluline muudatus. Oluline muudatus on pärast toote turule laskmist või kasutusele võtmist tehtud tootemuudatus: 1) mida peetakse oluliseks Euroopa Liidu või Eesti tooteohutusnormide kohaselt või 2) mis, juhul kui Euroopa Liidu või Eesti tooteohutusnormides ei ole sätestatud olulise muudatuse künnist, muudab toote esialgset toimivust, otstarvet või tüüpi, ilma et see oleks tootja esialgses riskihinnangus ette nähtud, ja mille tõttu muutub tootest tuleneva ohu iseloom, tekib uus oht või tõuseb riskitase.

Termin põhineb uue direktiivi art 4 p-l 18. VÕS-i kehtivas redaktsioonis ei ole olulist muudatust defineeritud. Muudatus võib olla oluline kahel alternatiivsel põhjusel.

Esiteks võib muudatuse olulisus tuleneda sellest, et seda peetakse oluliseks Euroopa Liidu või Eesti tooteohutusnormide kohaselt. Määruses (EL) 2023/988[9] art 13 lg 3 p-des a–c[10] on sätestatud toote olulise muudatuse hindamise üldised eeldused. Nendest tuleb juhinduda, hinnates toote kuulumist eelnimetatud määruse reguleerimisalasse. Määruse reguleerimisalasse ei kuulu määruse art 2 lg 2 kohaselt[11] näiteks inimtervishoius kasutatavad ravimid ning toit, sööt ja antiikesemed. Lisaks ei kohaldata määruse 2023/988 art 3 lg-s 3 sätestatud olulise muudatuse kriteeriumeid juhul, kui toodetele kehtivad liidu ühtlustamisõigusaktides sätestatud erinormid. Sellised tootekategooriad ja neile vastavad õigusaktid on loetletud määruse (EL) 2019/1020[12] lisas 1.

Konkreetse tootekategooria õigusakt on aga asjakohane juhul, kui seal on nimetatud olulise muudatuse hindamise kriteeriumid, nagu näiteks määruse (EL) 2023/1230 (nn masinamäärus) art 3 p-s 16. Tehisintellekti puhul defineerib olulise muudatuse ka määrus (EL) 2024/1689[13], mille art 3 p 23 kohaselt on oluline muudatus „tehisintellektisüsteemis pärast selle turule laskmist või kasutusele võtmist tehtud muudatus, mida pakkuja ei ole algses läbi viidud vastavushindamises ette näinud ega kavandanud ning mis mõjutab tehisintellektisüsteemi vastavust III peatüki 2. jaos sätestatud nõuetele või mille tulemusena muutub kasutusotstarve, mida silmas pidades on tehisintellektisüsteemi hinnatud“. Kui EL-i konkreetse tootekategooria

[9] Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2023/988, milles käsitletakse üldist tooteohutust ja millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) nr 1025/2012 ja Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi (EL) 2020/1828 ning tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2001/95/EÜ ja nõukogu direktiiv 87/357/EMÜ (ELT L 135, lk 1–51).

[10] Toote füüsilist või digitaalset muutmist loetakse oluliseks, kui see mõjutab toote ohutust ja kui on täidetud järgmised kriteeriumid:
a) sellega muudetakse toodet viisil, mis ei olnud toote algses riskihindamises ette nähtud;
b) muudatuse tõttu on muutunud ohu iseloom, tekkinud uus oht või tõusnud riskitase ja
c) muudatust ei ole tehtud tarbija nimel ega tarbija enda poolt oma tarbeks.

[11] Määruse art 2 lg-s 2 on välistatud tootekategooriate ammendav loetelu.

[12] Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2019/1020 turujärelevalve ja toodete vastavuse kohta ning millega muudetakse direktiivi 2004/42/EÜ ja määruseid (EÜ) nr 765/2008 ja (EL) nr 305/2011 (ELT L 169, 25.06.2019, lk 1–44).

[13] Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2024/1689, millega nähakse ette tehisintellekti käsitlevad ühtlustatud õigusnormid ning muudetakse määruseid (EÜ) nr 300/2008, (EL) nr 167/2013, (EL) nr 168/2013, (EL) 2018/858, (EL) 2018/1139 ja (EL) 2019/2144 ning direktiive 2014/90/EL, (EL) 2016/797 ja (EL) 2020/1828 (tehisintellekti käsitlev määrus) (ELT L, 2024/1689, 12.07.2024).

õigusaktides olulise muudatuse kriteeriumeid nimetatud pole, tuleb muudatuse hindamisel juhinduda VÕS-i § 1062[1] lg 5 p-st 2.

Eesti tooteohutusnormide seisukohalt oleksid asjakohased näiteks toote nõuetele vastavuse seadus ja selle alusel antud rakendusaktid. TNVS-is ega selle alusel antud rakendusaktides aga ei nimetata kriteeriumeid, mille alusel saab toote muudatust pidada oluliseks. Uue direktiivi korrektseks ülevõtmiseks tuleb viidata Eesti tooteohutusnormidele ja tagada, et neile saaks tugineda näiteks tulevikus, kui mõne tootekategooria puhul oluline muudatus defineeritakse.

Teiseks saab eelkõige juhul, kui Euroopa Liidu või Eesti tooteohutusnormides ei ole sätestatud olulise muudatuse künnist, pidada oluliseks ka muudatust, mis muudab toote algset toimivust, otstarvet või tüüpi, ilma et see muudatus oleks tootja esialgses riskihinnangus ette nähtud, ja mille tõttu muutub ohu iseloom, tekib uus oht või tõuseb riskitase.

VÕS-i § 1062[1] lg 5 p 2 puhul tuleb olulist muudatust määratledes hinnata seega kahte eeldust: 1) toote algse toimivuse, otstarbe või tüübi muutmine selliselt, mis pole ette nähtud tootja esialgses riskihinnangus, ja 2) tootest tuleneva ohu iseloomu muutumine, uue ohu tekkimine või riskitaseme tõus. Näiteks on tootja projekteerinud elektrilise tõukeratta maksimaalse kiirusega 25 km/h ja kõik tõukeratta osad on loodud seda piirkiirust silmas pidades. Ka riskihinnang ei näe suuremat kiirust ette. Kui kolmas isik muudab tõukeratast nii, et selle maksimaalne kiirus on 45 km/h, võib tegemist olla olulise muudatusega. Nii muutub tõukeratta algne toimivus ja otstarve, muudatust ei olnud riskihinnangus ette nähtud (esimene eeldus) ja piirkiiruse suurenemise tõttu suureneb kukkumise, kokkupõrgete ja tõsisemate vigastuste oht (teine eeldus). VÕS-i § 1062[1] lg 5 p 2 järgi tuleb aga olulist muudatust määratleda juhtumipõhiselt.

Kuna tooteid saab muuta ka tarkvara muutmise, sealhulgas versioonitäiendite abil, tuleks tarkvarauuenduste või tarkvara versioonitäiendite abil tehtavate muudatuste suhtes kohaldada samu põhimõtteid, mida kohaldatakse muul viisil tehtud muudatuste suhtes. Kui oluline muudatus tehakse tarkvarauuenduste või tarkvara versioonitäiendite abil või tehisintellektisüsteemi pideva õppimise tõttu, tuleks oluliselt muudetud toode lugeda turul kättesaadavaks või kasutusele võetuks kõnealuse muudatuse tegeliku tegemise ajal (vt uue direktiivi põhjendust 40).

Toodete parandamise, uuendamise ja taastootmise puhul on olulise muudatuse kindlaksmääramise eeldused samad. Uue direktiivi põhjenduses 39 on aga eraldi rõhutatud, et vastutust ei kohaldata ettevõtjate suhtes, kes teevad parandusi või muid toiminguid, millega ei kaasne olulisi muudatusi. Seega tuleb parandamise ja muude sarnaste toimingute puhul esiteks juhinduda asjakohastest EL-i tooteohutusnormidest ja kui need olulise muudatuse künnist ei sea, siis hinnata, kas toote muutmise tagajärjel muutus selle algne toimivus, otstarve või tüüp või vähenes ohutus. Näiteks on parandamine toote muutmine, kui seal asendatakse katkine või kulunud osa. Küll aga ei saa sellist toimingut üldjuhul pidada toote oluliseks muudatuseks VÕS-i § 1062[1] lg 5 järgi, kui tootesse pandav varuosa on kas identne või vähemalt sarnane originaalosaga (näiteks võivad muudatused olla tingitud tehnilisest arengust või vana osa tootmise lõpetamisest).

Turule laskmine on määratletud uue direktiivi art 4 p-s 8, mille kohaselt on turule laskmine toote esmakordne Euroopa Liidu turul kättesaadavaks tegemine. Analoogselt on see termin avatud ka TNVS-i § 4 lg 1 p-s 10 (toote esmakordne kättesaadavaks tegemine Euroopa Liidu turul). Seega ei ole ka turule laskmist vaja VÕS-i §-s 1062[1] defineerida. Turule laskmise määratlus on asjakohane nii tootja kui ka importija vastutuse seisukohalt. Turule laskmine on

toote **esmakordne** EL-i turul kättesaadavaks tegemine. Seega saab toote teha turul kättesaadavaks ka siis, kui see on juba turule lastud.

VÕS-i § 1062[1] lg 6

VÕS-i § 1062[1] lg 6 järgi on toote kasutusele võtmine toote esmakordne tasu eest või tasuta kasutamine Euroopa Liidus majandus- või kutsetegevuse raames, ilma et toodet oleks enne selle esmakordset kasutamist turule lastud. Määratlus põhineb uue direktiivi art 4 p-l 9. Kasutusele võtmine on asjakohane juhul, kui toodet ei ole turule lastud. Tasuta võidakse tooteid tarnida nt sponsorkampaania raames. Enne nende esmakordset kättesaadavaks tegemist võidakse toode kasutusele võtta nt liftide, masinate või meditsiiniseadmete puhul (vt uue direktiivi põhjendust 26). Nii võib see olla ka nt juhul, kui tootja on tootnud toote oma tarbeks teatud teenuse osutamiseks.

VÕS-i § 1062[1] lg 7

Eelnõukohane lõige 6 laiendab vastutavate ettevõtjate ringi, sätestades, et kui toote või selle osa tootja ei asu Euroopa Liidus, loetakse vastutavaks ettevõtjaks ka puudusega toote või selle puudusega osa importija või tootja volitatud esindaja. Eeltoodu kehtib ka eelnõukohase VÕS-i § 1062[1] lg-s 4 nimetatud tootja suhtes.

Sättest tuleneb, et importija või tootja volitatud esindaja vastutuse küsimus tõusetub juhul, kui toote või selle osa tootja ei asu Euroopa Liidus. Direktiiv ei sea kindlaid eeldusi või kriteeriumeid, kuidas tuvastada, kas isik asub Euroopa Liidus. Kui tootjal on Euroopa Liidu piires registrijärgne asukoht, juhatuse asukoht või peamine tegevuskoht[14], saaks järeldada, et ta asub Euroopa Liidus.[15] Küll aga tuleb ettevõtja asukohta õigusakti eesmärgist lähtudes määratleda erinevalt. Direktiivis (EL) 2024/2853 sätestatud vastutuse sammsammulise ülemineku seisukohalt on oluline see, et ettevõtja on Euroopa Liidus asutatud ja et tal on seal ka tegelik ettevõtlusasukoht (direktiivis kasutatakse läbivalt fraasi *established in the Union*). Uuest vastutuse skeemist lähtudes ei saaks näiteks Hiinas asuva tootja puhul väita, et ta asub Euroopa Liidus, kui tal on Euroopa Liidus volitatud esindaja, sest volitatud esindaja kui eraldi ettevõtja vastutus ongi mõeldud juhuks, kui tootja tegelik peamine tegevuskoht on kolmandas riigis.

Toote importija on uue direktiivi art 4 p 12 kohaselt füüsiline või juriidiline isik, kes toob Euroopa Liidu turule kolmandast riigist pärit toote. Kuna mõned teised selle paragrahvi terminid (nt turule laskmine, volitatud esindaja) vastavad TNVS-is kasutatud terminite definitsioonile, on oluline täpsustada, et importija uue direktiivi art 4 p 12 ja seeläbi ka VÕS-i § 1062[1] lg 7 tähenduses ei vasta importija määratlusele TNVS-i § 4 lg 1 p 1 järgi. Kui TNVS defineerib importijat Euroopa Liidus asumise kaudu, siis uues direktiivis termin „importija“ seda aspekti ei hõlma.

Tootja volitatud esindaja on määratletud uue direktiivi art 4 p-s 11. Selle kohaselt on tootja volitatud esindaja Euroopa Liidus asuv füüsiline või juriidiline isik, kes on saanud tootjalt kirjaliku volituse täita tootja nimel konkreetseid ülesandeid. TNVS-i § 4 lg 1 p 14 sätestab analoogselt: volitatud esindaja on Euroopa Liidus asuv isik, kes on saanud tootjalt kirjaliku volituse tegutseda tema nimel kindlaksmääratud ülesannetes. Seega ei ole tarvis ka volitatud esindajat §-s 1062[1] eraldi määratleda.

[14] Tegemist on alternatiivsete kriteeriumitega.
[15] Nimetatud tunnused tulenevad Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklist 54.

Tootja volitatud esindaja vastutust VÕS-i kehtiv redaktsioon ette ei näe. Tootja volitatud esindaja võib olla seega isik, kes on määratud täitma kindlaksmääratud ülesandeid EL-i õigusaktide, näiteks tooteohutust ja turujärelevalvet käsitlevate õigusaktide alusel. Termini „tootja volitatud esindaja“ määratluse kitsendamine „kindlaksmääratud ülesannetega“ tähendab, et vastutavaks isikuks ei saa pidada iga inimest, kelle tootja on määranud midagi esindajana tegema (näiteks jurist). Üldjuhul on sellised ülesanded seotud tootja toodete ja nende ohutusega Euroopa Liidu turul.

VÕS-i § 1062[1] lg 8

Eelnõukohane lg 8 sätestab, et kui kõnesoleva paragrahvi lõikes 7 nimetatud importija ei asu Euroopa Liidus ja kui tootjal ei ole volitatud esindajat, loetakse vastutavaks ettevõtjaks ka tellimuse täitmise teenuse osutaja. Tellimuse täitmise teenuse osutaja vastutust VÕS-i kehtivas redaktsioonis ette nähtud ei ole.

Uue direktiivi põhjenduses 37 on sätestatud: „…. tarneahelasse kuuluvad mõnikord ettevõtjad, kelle uudne vorm tähendab seda, et nad ei sobi kehtiva õigusraamistiku kohaselt hästi tavapärasesse tarneahelasse. Nii on see eelkõige tellimuste täitmise teenuse osutajate puhul, kes täidavad samu ülesandeid nagu importijad, kuid kes ei pruugi alati vastata tavapärasele importija määratlusele Euroopa Liidu õiguses. Tellimuste täitmise teenuse osutajatel on ettevõtjana üha olulisem roll, kuna nad võimaldavad ja hõlbustavad kolmandast riigist pärit toodete pääsu liidu turule. See tähtsuse muutus kajastub juba tooteohutuse ja turujärelevalve raamistikus, eelkõige Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrustes (EL) 2019/1020 ja (EL) 2023/988. Seepärast peaks olema võimalik tellimuste täitmise teenuse osutajat vastutusele võtta, kuid arvestades tema rolli teisejärgulisust, peaks ta vastutama ainult juhul, kui ükski importija ega volitatud esindaja ei asu liidus.“ Viidatud direktiivi põhjenduse viimane lause tähendab seda, et kui importija või tootja volitatud esindaja puhul saab kannatanu valida, kelle vastu nõue esitada, siis tellimuse täitmise teenuse osutaja vastutus on n-ö teisejärguline – viimane vastutab vaid juhul, kui Euroopa Liidus puudub nii volitatud esindaja kui ka importija.

Tellimuse täitmise teenuse osutaja on eraldi defineeritud VÕS-i § 1062[1] lg-s 9.

VÕS-i § 1062[1] lg 9

Eelnõukohane lg 9 sätestab, et tellimuse täitmise teenuse osutaja on füüsiline või juriidiline isik, kes pakub oma majandus- või kutsetegevuse raames vähemalt kahte järgmist teenust: talle mittekuuluva toote ladustamine, pakendamine, adresseerimine ja saatmine. Tellimuse täitmise teenuse osutajaks ei loeta isikut, kes osutab postiteenuseid või kaubaveoteenuseid.

Tellimuse täitmise teenuse osutaja definitsioon põhineb uue direktiivi art 4 p-l 13. Nimetatud punkti järgi ei loeta isikut tellimuse täitmise teenuse osutajaks, kui ta osutab Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 97/67/EÜ art 2 p-s 1 määratletud postiteenuseid, Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2018/644 art 2 p-s 2 määratletud postipakkide kättetoimetamise teenuseid ning kõiki muid postiteenuseid või kaubaveoteenuseid. Eeltoodu järgi on tellimuse täitmise teenuse osutaja isik, kes teeb midagi enamat kui üksnes postiteenuse või veoteenuse osutamine.

Direktiivi 97/67/EÜ art 2 p 1 kohaselt on postiteenused postisaadetiste kogumine, sorteerimine, transportimine ja kättetoimetamine. Määruse 2018/644 art 2 p 2 kohaselt on postipakkide kättetoimetamise teenused sellised teenused, mis hõlmavad postipakkide kogumist, sorteerimist, transporti ja jaotamist.

Postiseaduse § 2 lg 1 sätestab, et postiteenus on adresseeritud postisaadetise edastamine majandustegevusena. Lõike 2 kohaselt on edastamine protsess, mis hõlmab postisaadetiste kogumist, sorteerimist, vedu ja saajale kättetoimetamist. Seega on postiteenus määratletud analoogselt eelviidatud EL-i õigusaktides märgituga. Sel põhjusel on võimalik lg 7 kolmandas lauses piirduda viitega postiteenustele ja mitte teha viiteid vastavatele EL-i õigusaktidele, samuti mitte avada nende sisu.

Kehtiva VÕS-i § 774 lg 1 kohaselt kohustub kaubaveolepinguga üks isik (vedaja) teise isiku (saatja) ees vedama vallasasja (veos) sihtkohta ning andma selle üle kolmandale isikule (saajale). Saatja kohustub selle eest maksma vedajale tasu (veotasu).

VÕS-i § 1062[1] lg 10

Eelnõukohane § 1062[1] lg 10 laiendab veelgi vastutavate ettevõtjate ringi, sätestades, et kui Euroopa Liidus asuvat kõnealuse paragrahvi lg-tes 1, 4,7 või 8 nimetatud vastutavat ettevõtjat ei ole võimalik kindlaks teha, vastutab puudusega tootest põhjustatud kahju eest levitaja, kui: 1) kannatanu taotleb, et levitaja annaks teavet, millega tuvastada Euroopa Liidus asuv kõnealuse paragrahvi lg-tes 1, 4, 7 või 8 nimetatud ettevõtja või isik, kes levitajale toote tarnis, ja 2) levitaja ei anna p-s 1 nimetatud teavet ühe kuu jooksul pärast asjaomase taotluse saamist.

Seega laiendab lg 10 vastutust puudusega toote eest ka selle levitajale. Levitaja vastutus on eespool käsitletud vastutuse subjektide suhtes siiski sekundaarne ja tingimuslik. Lõikest 10 tuleneb, et kui Euroopa Liidus asuvat ettevõtjat (tootjat, sh toote olulist muutjat, toote osa tootjat, importijat, volitatud esindajat või tellimuse täitmise teenuse osutajat) ei ole võimalik kindlaks teha, vastutab puudusega tootest põhjustatud kahju eest iga levitaja, kui kannatanu taotleb, et levitaja annaks talle teavet asjaomase Euroopa Liidus asuva ettevõtja või isiku kohta, kes levitajale toote tarnis, ja kui levitaja ühe kuu jooksul pärast niisuguse taotluse saamist seda teavet ei anna.

Sätte kohaselt on „isik, kes levitajale toote tarnis“, n-ö levitaja enda levitaja. See isik ei pea asuma Euroopa Liidus. Levitaja enda levitaja tuvastamise eesmärk on see, et ka tema saab VÕS-i § 1062[1] lg 10 alusel vastutada puudusega toote eest. Toote esialgne levitaja saab kas i) suunata füüsilise isiku Euroopa Liidus asuva vastutava ettevõtjani või ii) vastutab ise toote puuduse eest.

Levitaja on määratletud uue direktiivi art 4 p-s 14, mille kohaselt on levitajaks tarneahelas osalev füüsiline või juriidiline isik, kes teeb toote turul kättesaadavaks, välja arvatud selle toote tootja või importija. Uue direktiivi eestikeelses versioonis on kasutatud terminit „turustaja“. Levitaja on defineeritud ka TNVS-i § 4 lg 1 p-s 3. Selle kohaselt on levitaja turustusahelas osalev isik, kes teeb toote turul kättesaadavaks, välja arvatud tootja või importija. Seega pole tarvis ka levitajat VÕS-i §-s 1062[1] enam määratleda.

Uue direktiivi põhjenduses 37 on märgitud: „Selleks et vastutus tulemuslikult suunata tootjale, importijale, volitatud esindajale või tellimuste täitmise teenuse osutajale, peaks levitajat olema võimalik vastutusele võtta üksnes juhul, kui ta ei suuda viivitamata tuvastada liidus asuvat asjaomast ettevõtjat.“ Kui tootja on teada, aga asub väljaspool Euroopa Liitu ning levitaja ei suuda ühtegi Euroopa Liidus asuvat vastutajat tuvastada, vastutab levitaja ise puudusega toote eest.

Seega sõltub levitaja vastutus esmalt sellest, kas VÕS-i § 1062[1] lg-tes 1, 4, 7 või 8 nimetatud ettevõtjat on võimalik kindlaks teha. Seejärel aga sellest, kas tal õnnestub selgitada ühe kuu jooksul välja eelnimetatud vastutav ettevõtja ja anda see teave kannatanule. Kui levitaja

vastutab, on tema vastutus solidaarne muude vastutavate ettevõtjatega. Sarnane regulatsioon sisaldub VÕS-i kehtiva redaktsiooni § 1062 lg-tes 2 ja 3.

VÕS-i § 1062[1] lg 11

Uue direktiivi põhjenduses 38 on märgitud, et internetimüük on pidevalt ja kindlalt suurenenud ning toonud kaasa uued ärimudelid ja turuosalised, näiteks digiplatvormid. Viimasena näebki VÕS-i § 1062[1] lg 11 ette võimaluse võtta puudusega tootest põhjustatud kahju eest vastutusele ka digiplatvormi pakkuja. Sättest tuleneb, et levitaja vastutuse kohta lg-s 10 sätestatut kohaldatakse digiplatvormi pakkuja suhtes, kes ei ole lõigetes 1, 4, 7, 8 või 10 nimetatud ettevõtja, kuid kes võimaldas tarbijal sõlmida kauplejaga toote suhtes sidevahendi abil lepingu, kui keskmine tarbija võis aru saada nii, et toodet pakub digiplatvorm ise või tema alluvuses või kontrolli all olev isik. Kui digiplatvorm vastutab, on ka tema vastutus solidaarne teiste vastutavate ettevõtjatega. Digiplatvormi pakkuja vastutuse esmane eeldus on see, et keskmine tarbija võis saada aru, et toodet pakub digiplatvorm ise või tema alluvuses või kontrolli all olev isik. See eeldus tuleneb omakorda määruse (EL) 2022/2065 art 6 lg-st 3. Täpsemalt näeb määruse art 6 lg 3 ette, et lg-s 1 sätestatud vastutusest vabastamist ei kohaldata sellise digiplatvormi tarbijakaitseõigusest tuleneva vastutuse suhtes, mis võimaldab tarbijatel sõlmida kauplejatega lepinguid sidevahendi abil, kui selline digiplatvorm esitab konkreetse teabeelemendi või võimaldab muul viisil asjaomase konkreetse tehingu vormistamist nii, et keskmine tarbija võiks arvata, et teavet või tehingu objektiks olevat toodet või teenust pakub kas digiplatvorm ise või tema alluvuses või kontrolli all tegutsev teenusesaaja.

Olgu täpsustatud, et uue direktiivi eestikeelne versioon kasutab terminit „kaugleping“. Määruse 2022/2065 art 3 p l määratleb „sidevahendi abil sõlmitud lepingu“ kui direktiivi 2011/83/EL art 2 p-s 7 määratletud kauglepingu. Viidatud direktiivi art 2 p 7 aga on VÕS-i üle võetud terminiga „sidevahendi abil sõlmitud leping“ (VÕS-i § 52). Seega lähtutakse ka eelnõus terminist „sidevahendi abil sõlmitud leping“.

Määruse 2022/2065 põhjenduses 23 on toodud näide, et kui selline digiplatvormi pakkuja, kes võimaldab tarbijatel sõlmida kauplejatega lepinguid sidevahendi abil, määrab kindlaks kaupleja pakutavate kaupade või teenuste hinna, võib seda mõista nii, et kaupleja tegutseb selle digiplatvormi alluvuses või kontrolli all. Sama määruse põhjendusest 24 tuleneb, et keskmine tarbija võib aru saada, et toodet pakub digiplatvorm või tema alluvuses või kontrolli all olev isik nt juhul, kui digiplatvorm ei esita selgelt kaupleja isikuandmeid või digiplatvorm esitab kaupleja isiku- või kontaktandmed alles pärast kaupleja ja tarbija vahelise lepingu sõlmimist või kui ta turustab toodet või teenust oma nime all, mitte seda kaupa tarniva või teenust osutava kaupleja nimel. Sellega seoses tuleks objektiivselt ja kõigile asjakohastele asjaoludele tuginedes kindlaks teha, kas esitusviis võiks keskmise tarbija uskuma panna, et kõnealust toodet pakub digiplatvorm ise või selle alluvuses või kontrolli all tegutsev kaupleja.

Digiplatvormi pakkujal on võimalik vastutusest vabaneda samal viisil nagu levitajal: nimelt on tema vastutuse eelduseks, et Euroopa Liidus asuvat VÕS-i § 1062[1] lg-tes 1, 4, 7 või 8 nimetatud isikut ei ole võimalik kindlaks teha. Lisaks on vastutuse eelduseks see, et kannatanu taotleb, et digiplatvormi pakkuja annaks talle teavet Euroopa Liidus asuva ettevõtja või isiku kohta, kes talle toote tarnis, ja digiplatvormi pakkuja ei suuda ühe kuu jooksul pärast sellise taotluse saamist asjaomast teavet anda. Ka uue direktiivi põhjendusest 38 tuleneb, et digiplatvorm peaks vastutama üksnes siis, kui ta esitleb toodet või võimaldab muul moel teha konkreetse tehingu viisil, mis paneks keskmise tarbija uskuma, et toodet pakub kas digiplatvorm ise või tema alluvuses või kontrolli all tegutsev kaupleja, ja üksnes juhul, kui digiplatvorm ei suuda viivitamata tuvastada liidus asuvat asjaomast ettevõtjat.

Kui digiplatvorm on puudusega toote tootja, importija, volitatud esindaja, tellimuste täitmise teenuse osutaja või levitaja, kehtib talle sama vastutus kui vastavale ettevõtjale.

Digiplatvormi pakkuja on defineeritud uue direktiivi art 4 p-s 16, mille kohaselt on digiplatvormi pakkuja määruse (EL) 2022/2065 art 3 p-s i määratletud digiplatvorm. Eelnõu teksti koormamise vältimiseks on ka lg-s 10 viidatud määruse art 3 p-le i. Selle punkti kohaselt on digiplatvorm teabe talletamise teenus, mille käigus teenusesaaja taotlusel talletatakse ja levitatakse üldsusele teavet, välja arvatud juhul, kui mainitud tegevus on üksnes mõne teise teenuse vähetähtis kõrvalomadus või põhiteenuse vähetähtis funktsioon, mida ei saa objektiivsetel ja tehnilistel põhjustel kasutada kõnealust teist teenust kasutamata, ning kui selle omaduse või funktsiooni teise teenusesse integreerimise eesmärk ei ole kõnealuse määruse kohaldamisest kõrvale hoida. Termini määratlemisel tuleb arvestada, et digiplatvormideks loetakse keskkondi, mille põhitegevus on kolmandate isikute sisu vahendamine (Amazon, eBay jne). Digiplatvormiks ei muutu e-pood, kuna nende põhitegevus on omaenda kaupade müük.

VÕS-i § 1062[1] lg 12

Eelnõukohane VÕS-i § 1062[1] lg 12 sätestab, et kui kaks või enam isikut vastutavad kõnesoleva jao sätete kohaselt sama kahju eest, vastutavad nad solidaarselt. Säte võtab üle uue direktiivi artikli 12 lg 1, mille kohaselt tagab liikmesriik, ilma et see piiraks vastutuse jagunemist ja tagasinõudeõigust käsitleva riigisisese õiguse kohaldamist, et kui käesoleva direktiivi kohaselt vastutavad sama kahju eest kaks või enam ettevõtjat, vastutavad nad solidaarselt.

Kui kaks või enam isikut vastutavad sama kahju eest näiteks juhul, kui puudusega osa on integreeritud tootesse, mis kahju põhjustab, on kannatanul võimalik nõuda hüvitist nii tootjalt, kes integreeris puudusega osa oma tootesse, kui ka puudusega osa tootnud tootjalt. VÕS-i §-s 1062[1] loetletud vastutavaid ettevõtjaid tuleks füüsiliste isikute kaitse tagamiseks sellises olukorras pidada solidaarselt vastutavaks (vt põhjendust 53).

Solidaarvastutuse tekkimise korral tuleb aga tähele panna, et peavad olema täidetud iga vastutava ettevõtja individuaalsed vastutuse tekkimise eeldused. Näiteks toote tootja ja selle importija vastutavad solidaarselt, kui tootja ei asu Euroopa Liidus, vastasel juhul ei tuleks VÕS-i § 1062[1] lg-s 7 nimetatud importija vastutus kõne alla.

Pärast kannatanule kahju hüvitamist on võimalik kahju hüvitanud isikul esitada tagasinõue teise solidaarvõlgniku vastu (VÕS-i § 69 lg 2, § 137 lg 2). Sellega seoses vajab aga eraldi selgitamist direktiivi 2024/2853 art 12 lg 2, mis sätestab tagasinõude esitamise piirangud tootjale, kes integreerib tootesse tarkvarakomponendi. Nimetatud sätet riigisisesesse õigusesse üle ei võeta, sest selles kirjeldatud regressiõigusest loobumise kokkulepet on võimalik sõlmida ka olemasolevas õigusraamistikus ning selle eraldi ülevõtmine võiks tekitada eksliku arusaama, et regressiõigusest loobumise kokkulepped on lubatud üksnes mikro- ja väikeettevõtjate puhul. Täpsemalt on seda selgitatud allpool.

Direktiivi 2024/2853 art 12 lg 2 sätestab, et tootjal, kes integreerib tootesse tarkvarakomponendi, ei ole tagasinõudeõigust sellise tootja suhtes, kes tootis kõnealuse puudusega tarkvarakomponendi, mis tekitas kahju, kui: a) puudusega tarkvarakomponendi tootja oli tarkvarakomponendi turule laskmise ajal mikro- või väikeettevõtja, st ettevõtja, kes hinnatuna koos kõigi oma võimalike partnerettevõtjatega komisjoni soovituse 2003/361/EÜ lisa art 3 lg 2 tähenduses ja sidusettevõtjatega kõnealuse lisa art 3 lg 3 tähenduses on kõnealuse lisa art 2 lg-s 3 määratletud mikroettevõtja või kõnealuse lisa art 2 lg-s 2 määratletud väikeettevõtja, ning b) tootja, kes integreeris puudusega tarkvarakomponendi tootesse, leppis puudusega tarkvarakomponendi tootjaga kokku, et loobub sellest õigusest.

Selle soovituse lisa art 2 lg 2 määratluse kohaselt käsitatakse väike- ja keskmise suurusega ettevõtjate kategoorias väikeettevõtjana ettevõtjat, kus töötab vähem kui 50 inimest ning mille aastakäive ja/või aastabilansi kogumaht ei ületa 10 miljonit eurot. Lõike 3 järgi käsitatakse mikroettevõtjana ettevõtjat, kus töötab vähem kui kümme inimest ning mille aastakäive ja/või aastabilansi kogumaht ei ületa 2 miljonit eurot.

Partnerettevõtjad art 3 lg 2 järgi on kõik ettevõtjad, keda ei käsitata lg 3 tähenduses sidusettevõtjatena ja kellest üks ettevõtja omab kas iseseisvalt või koos ühe või mitme lg 3 tähenduses seotud ettevõtjaga vähemalt 25% teise ettevõtja kapitalist või hääleõigusest. Ettevõtjat võib siiski käsitada sõltumatu ettevõtjana ning seega ettevõtjana, kellel puuduvad partnerettevõtjad, kui nimetatud 25% piirmäära on saavutanud või ületanud – tingimusel, et nad ei ole lg 3 tähenduses asjaomase ettevõtjaga seotud ei individuaalselt ega ühiselt – järgmised investorid: a) avalik-õiguslikud investeerimisühingud, riskikapitaliühingud, füüsilised isikud või füüsiliste isikute rühmad, kes tegelevad korrapäraselt riskikapitaliinvesteeringutega ja investeerivad omakapitali noteerimata ettevõtjatesse („äriinglid“), tingimusel et kõigi nende äriinglite koguinvesteering samasse ettevõtjasse on väiksem kui 1 250 000 eurot; b) ülikoolid või mittetulunduslikud teaduskeskused; c) institutsionaalsed investorid, sealhulgas piirkondlikud arengufondid; d) sõltumatud kohaliku omavalitsuse üksused, mille aastaeelarve on alla 10 miljoni euro ja elanike arv alla 5000.

Sidusettevõtjad on art 3 lg 3 järgi ettevõtjad, kelle vahel esineb vähemalt üks järgmistest suhetest: a) ühel ettevõtjal on teises ettevõtjas aktsionäride või osanike häälteenamus; b) ühel ettevõtjal on õigus nimetada ametisse või tagasi kutsuda enamus teise ettevõtja haldus-, juhtimis- või järelevalveorgani liikmetest; c) ühel ettevõtjal on õigus teise ettevõtja üle valitsevat mõju omada selle ettevõtjaga sõlmitud lepingu või tema asutamislepingu või põhikirja sätte alusel; d) ettevõtja, kes on teise ettevõtja aktsionär või osanik, kontrollib üksinda kokkuleppe alusel, mis on sõlmitud teiste selle ettevõtja aktsionäride või osanikega, selles ettevõtjas aktsionäride või osanike häälteenamust.

Direktiivi 2024/2853 põhjenduses 54 on märgitud, et kõrgetasemeline innovatsioon on eriti vajalik tarkvarasektoris. Tarkvara tootvate mikroettevõtjate ja väikeettevõtjate innovatsioonivõime toetamiseks peaks sellistel ettevõtjatel olema võimalik sõlmida tootjaga, kes integreerib oma tarkvara tootesse, leping, et selline tootja ei kaeba tarkvaratootjat kohtusse juhul, kui tarkvarakomponendil on puudus, mis tekitab kahju. Sellised lepingud, mis on mõnes liikmesriigis juba kasutusel, peaksid olema lubatud, kuna terviktoote tootja vastutab igal juhul toote, sealhulgas komponentide puuduste eest. Sellise lepinguga ei tohiks aga kunagi piirata ega välistada vastutust kannatanu ees.

Direktiivi 2024/2853 art 12 lg-s 2 kirjeldatud regressiõigusest loobumise kokkulepet on võimalik sõlmida ka olemasolevas õigusraamistikus. Direktiivi 2024/2853 art 12 lg-s 2 kirjeldatud tagasinõudeõigusest loobumise kokkuleppe sõlmimist võimaldab juba kehtiv võlaõigusseadus. VÕS-i §-s 5 sätestatud dispositiivsuse põhimõtte kohaselt võivad võlasuhte pooled seaduses sätestatust kokkuleppel kõrvale kalduda, kui see ei ole vastuolus seaduses sätestatud piirangutega. VÕS-i § 69 lg 1 võimaldab solidaarvõlgnikel leppida kokku kohustuse täitmise jaotuses nende omavahelises suhtes ning sama paragrahvi lg 2 seob tagasinõude ulatuse sellega, milline osa kohustusest jääb kohustuse täitnud võlgniku enda kanda. Seega saavad toote tootja ja tarkvarakomponendi tootja kokku leppida, et nende omavahelises suhtes jääb kannatanule hüvitatud kahju toote tootja kanda ning viimasel ei ole tarkvarakomponendi tootja vastu tagasinõudeõigust. Selline kokkulepe ei piira kannatanu õigust nõuda kahju hüvitamist vastutavatelt isikutelt. Seega ei vaja kõnealune norm ülevõtmist.

Eeltoodut toetab ka võrdlus Hollandi õigusega, kus art 12 lg-t 2 üle ei võetud. Hollandi seaduse asjakohases seletuskirja on märgitud, et seda sätet ei ole vaja üle võtta.[16] Seletuskirjas on lisatud, et regressisuhe, mille puhul viitab direktiiv art 12 lg-s 1, art 13 lg-s 2 ja art-s 14 riigisisesele õigusele, on Madalmaade õiguses juba praegu lepinguga reguleeritav. Ka Saksa Liitvabariigi vastav eelnõu uue direktiivi art 12 lg-t 2 üle võtvat sätet ei sisalda.[17] Direktiiv ei ütle otsesõnu, et regressiõigusest loobumise kokkulepped teiste ettevõtjate (kui mikro- või väikeettevõtjad) kasuks on keelatud. Lõpuni välistatud see tõlgendus siiski ei ole: direktiivi maksimaalse ühtlustamise põhimõtte kohaselt ning art 12 lg 2 erandliku sõnastuse tõttu võiks argumenteerida, et EL-i seadusandja on soovinud lubada selliseid kokkuleppeid üksnes mikro- ja väikeettevõtjate puhul. Vastasel korral jääks art 12 lg 2 sisutühjaks. Siiski sekkuks selline tõlgendus väga intensiivselt riigisisesesse lepinguvabaduse põhimõttesse. Segaduse vältimiseks eelnõus seega kõnealust sätet eraldi üle ei võeta.

§ 1063 („Toode“)

Üldist

VÕS-i § 1063 lg-t 1 on täiendatud, lisatud on lg-d 1^1, 1^2,1^3 ja 1^4. Samuti on oluliselt täiendatud lg-t 2. Lõige 3 jääb muutmata. Regulatsioon põhineb eelkõige uue direktiivi art-l 7 ja art-s 4 esitatud definitsioonidel.

VÕS-i § 1063 lg 3 jääb muutmata. Säte vastab direktiivi 2024/2853 art 7 lg-le 3. Direktiivi põhjenduses 35 on selgitatud, et tarbijate valikuvõimaluste suurendamise huvides ning innovatsiooni, teadusuuringute ja uuele tehnoloogiale hõlpsa juurdepääsu soodustamiseks ei tohiks järeldada, et toode on puudusega, ainuüksi seetõttu, et turul on või turule lastakse hiljem parem toode. Samuti ei tohiks ainuüksi tooteuuenduste või versioonitäiendite pakkumisest järeldada, et toote varasem versioon on puudusega.

VÕS-i § 1063 lg 1

VÕS-i § 1063 lg 1 sätestab termini „toode“. Uue direktiivi art 4 p 1 laiendab seda, mistõttu on täiendatud ka VÕS-i kehtiva redaktsiooni § 1063 lg-t 1. Sätte kohaselt loetakse selle jao tähenduses tooteks iga vallasasja, isegi kui see on osaks teisest vallasasjast või on saanud kinnisasja osaks, samuti elektrit, tarkvara, toorainet ja sama paragrahvi lõikes 1^1 sätestatud digitaalset tootmisfaili. Tegemist on uuest direktiivist tuleneva sõnastusega, mis soodustab õigusselgust. Kehtiva seaduse kohaselt loetakse tooteks iga vallasasja, isegi kui see on osa teisest vallasasjast või on saanud kinnisasja osaks, samuti elektrit ja arvutitarkvara. Kuna vesi ja gaas on samuti määratletud tootena, kohaldub neile ka vastutus (nt võib gaas olla vale koostisega). Samuti muutub selgemaks solidaarvastutus ehk kui lõpptoote tootja kasutab oma tootes teise tootja puudusega toorainet, saab tarbija nõuda kahju hüvitamist solidaarselt nii valmistoote valmistajalt kui ka tooraine tootjalt (nt kasutati masinatööstuses halba sulamit).

Võrreldes kehtiva redaktsiooniga on olulisim täiendus see, et termini „toode“ alla on lisatud ka digitaalsed tootmisfailid. Olgu lisatud, et vanas direktiivis tarkvara tooteks ei peetud, kuid uues peetakse. VÕS-i kehtivas redaktsioonis on „arvutitarkvara“ toote määratlusega siiski juba hõlmatud. Uue direktiivi põhjenduses 6 on märgitud, et selleks, et liidu tootevastutuse kord oleks kõikehõlmav, tuleks mittesüülist vastutust puudusega toodete eest kohaldada kõigi

[16] Implementatiewet richtlijn herziening productaansprakelijkheid. Memorie van toelichting (seletuskiri), lk 13. https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/wetsvoorstellen/detail?id=2026Z03583&dossier=36906
[17] Entwurf eines Gesetzes zur Modernisierung des Produkthaftungsrechts. https://dserver.bundestag.de/btd/21/042/2104297.pdf

vallasasjade, sealhulgas tarkvara suhtes, ning seda ka juhul, kui need on integreeritud muudesse vallasasjadesse või paigaldatud kinnisasjadesse.

Põhjenduses 13 on selgitatud, et digiajastul võib toode olla materiaalne või immateriaalne. Tarkvara, nagu operatsioonisüsteeme, püsivara, arvutiprogramme, rakendusi või tehisintellektisüsteeme, pakutakse turul üha enam ja sellel on tooteohutuse seisukohast aina olulisem roll. Tarkvara saab turule lasta eraldi tootena või selle võib hiljem komponendina integreerida muudesse toodetesse ning kasutamise käigus võib see tekitada kahju. Tarkvara on toode, olenemata selle tarnimise või kasutamise viisist ning seega olenemata sellest, kas tarkvara salvestatakse seadmesse, sellele pääseb juurde sidevõrgu või pilvetehnoloogia abil või seda pakutakse tarkvara kui teenuse mudeli abil. Teavet ei käsitata tootena, mistõttu ei tohiks tootevastutuse norme kohaldada digifailide, näiteks meediafailide või e-raamatute sisu või pelgalt tarkvara lähtekoodi suhtes. Tarkvara arendajat või tootjat, sealhulgas tehisintellektisüsteemi pakkujat Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2024/1689 tähenduses, tuleks käsitada tootjana.

VÕS-i § 1063 lg 1^1

VÕS-i § 1063 lg-s 1^1 on määratletud digitaalne tootmisfail. Selleks on vallasasja digiversioon või digimall, mis sisaldab vallasasja tootmiseks vajalikku funktsionaalset teavet, võimaldades masina või tööriista automaatset juhtimist. Termin põhineb uue direktiivi art 4 p-l 2. Kehtivas VÕS-is sellist terminit ei ole.

Uue direktiivi põhjenduses 16 on selgitatud, et digifailid kui sellised ei ole tooted, küll aga tuleks digitaalseid tootmisfaile, mis sisaldavad materiaalse eseme tootmiseks vajalikku funktsionaalset teavet, võimaldades automaatset kontrolli selliste masinate või tööriistade üle nagu puurid, treipingid, freespingid ja 3D-printerid, käsitada toodetena, et tagada füüsiliste isikute kaitse juhtudel, kui sellised failid on defektsed. Näiteks kui kahju põhjustanud kauba 3D-printimiseks on kasutatud puudusega raalprojekteerimisfaili, peaks sellega uue direktiivi alusel kaasnema vastutus, kui sellist faili arendatakse või tarnitakse äritegevuse käigus.

VÕS-i § 1063 lg 1^2

VÕS-i § 1063 lg 1^2 määratleb toote osa. Sätte kohaselt on toote osa iga kehaline või mittekehaline ese, tooraine või seotud teenus, mis on tootesse integreeritud või tootega ühendatud. Säte põhineb uue direktiivi art 4 p-l 4. Uue direktiivi ingliskeelses versioonis kasutatakse toote osa puhul terminit *component*, mis on tõlgitud „komponendiks“ ka eestikeelses versioonis. VÕS-i kehtiv redaktsioon eraldi terminit „toote osa“ ei sisalda. Toote osaks on ka seotud teenus, mis on määratletud järgmises lõikes.

Toote osa eristamine tootest on oluline, sest esiteks hõlmab toote osa ka seotud teenust, mis iseseisvalt ei saa olla toode. Seotud teenused (nt digiteenused nutikatel koduseadmetel, sõidukitel, meditsiiniseadmetel jne) võivad olla toote kui terviku toimimiseks olulised ja kui neid ei määratleta terminiga „toote osa“, jäävad need tootevastutuse regulatsioonist üldse välja. Teiseks võimaldab terminite „toode“ ja „toote osa“ eristamine kannatanul esitada nõude puudusega toote tootja, toote puudusega osa tootja või ka mõlema vastu (vt ka selgitusi VÕS-i § 1062^1 lg 2 kohta).

VÕS-i § 1063 lg 1^3

Termin „seotud teenus“ põhineb uue direktiivi art 4 p-l 3. VÕS-i kehtivas redaktsioonis sellist terminit ei kasutata. Seotud teenuseks on digitaalne teenus, mis on tootesse integreeritud või

tootega ühendatud nii, et selle puudumine takistaks tootel täita üht või mitut funktsiooni. Seotud teenuse lugemine toote osaks on tingitud asjaolust, et digiteenuste integreerimine tootesse selliselt, et teenuse puudumine takistaks tootel täita üht oma funktsiooni, on muutunud üha tavalisemaks.

Kuigi tootevastutust ei kohaldata teenuste kui selliste suhtes, on vaja laiendada mittesüülist vastutust tootesse integreeritud või tootega ühendatud digiteenustele, kuna need on toote ohutuse jaoks sama olulised kui füüsilised või digitaalsed komponendid. Uue direktiivi põhjenduses 17 on märgitud, et selliseid seotud teenuseid tuleks käsitada tootesse integreeritud või tootega ühendatud komponentidena, kui need on selle toote tootja kontrolli all (vt ka eelnõukohast VÕS-i § 1062^1 lg-t 2). Seotud teenuste hulka kuuluvad näiteks pidev liiklusandmete edastamine navigatsioonisüsteemis; terviseseireteenus, mis põhineb füüsilise toote anduritel, mis jälgivad kasutaja kehalist aktiivsust või tervisenäitajaid; temperatuuri reguleerimise teenus, mis jälgib ja reguleerib nutikülmiku temperatuuri; häältuvastusteenus, mis võimaldab juhtida üht või mitut toodet häälkäskluste abil. Internetiühenduse teenuseid ei tohiks käsitada seotud teenustena, sest neid ei saa pidada tootja kontrolli all oleva toote osaks ning oleks põhjendamatu panna tootjaid vastutama internetiühenduse teenuste puudustest põhjustatud kahju eest. Sellest hoolimata võib puudusega tooteks lugeda toodet, mis tugineb internetiühenduse teenustele ega taga ühenduse katkemise korral ohutust.

Seotud teenuseid (ja muid komponente), sealhulgas tarkvarauuendusi ja tarkvara versioonitäiendeid, tuleks käsitada tootja kontrolli all olevatena, kui need on integreeritud tootesse või on tootega ühendatud või kui tootja tarnib neid või kui tootja on andnud kolmandale isikule loa või nõusoleku nende integreerimiseks, ühendamiseks või tarnimiseks – näiteks kui nutikoduseadme tootja annab kolmandale isikule nõusoleku tarnida tootja seadme jaoks tarkvarauuendusi või kui tootja esitleb seotud teenust või komponenti toote osana, isegi kui seda tarnib kolmas isik. Üksnes asjaolu, et tootja näeb ette tehnilise võimaluse integreerimiseks või ühendamiseks, soovitab teatavaid kaubamärke või ei keela võimalike seotud teenuste või komponentide kasutamist, ei tohiks käsitada kui tootja nõusolekut integreerimise või ühendamisega (vt uue direktiivi põhjendust 18).

VÕS-i § 1063 lg 1^4

VÕS-i § 1063 lg 2 sätestab, milliseid asjaolusid võetakse arvesse, et teha kindlaks, kas toode on puudusega. Viidatud säte lisatakse, et võtta üle uue direktiivi art 7. Kriteeriumid tegemaks kindlaks, kas toode on puudusega, sätestatakse VÕS-i § 1063 lg-s 1^4 ja VÕS-i § 1063 lg-s 2.

VÕS-i § 1063 lg 1^4 sätestab, et toode on puudusega, kui see ei ole ohutu määral, mida isik on õigustatud ootama või mis on Euroopa Liidu või Eesti õiguse kohaselt nõutav. Seega ei tuleks lähtuda üksnes toote kasutuskõlblikkusest. Uue direktiivi põhjenduses 30 on selgitatud, et toote puuduste hindamine peaks hõlmama sellise ohutuse objektiivset analüüsi, mida üldsusel on õigus eeldada, ega tohiks viidata ohutusele, mida igal konkreetsel isikul on õigus eeldada. Mõne tootega, nagu eluvõimelisust toetavad meditsiiniseadmed, kaasneb eriti suur oht inimestele kahju tekitada ja seetõttu on nendega seotud eriti suured ohutusalased ootused. Selliste ootuste arvesse võtmiseks peaks kohtul olema võimalik pidada toodet puudusega tooteks ilma selle tegelikku puudust kindlaks määramata, kui see kuulub samasse tootmisseeriasse kui toode, mille puhul on juba tõendatud, et see on puudusega.

Näiteks võib selline olukord aset leida, kui meditsiiniseadmete tootja laseb turule südamestimulaatorid ja mõne aja möödudes avastatakse, et ühe seeria stimulaatorite akus on konstruktsiooniviga, mis võib põhjustada seadme enneaegse seiskumise, ning mõnel patsiendil ongi seade selle tõttu töötamast lakanud. Näiteks on patsiendile siirdatud samast tootmisseeriast

pärit südamestimulaator, mis küll töötab, kuid arstid otsustavad eluohtliku rikke ennetamiseks teha operatsiooni, mille käigus vahetatakse ohtlik seade välja. Kehtiva õiguse kohaselt võiks tootja väita, et patsiendi seadmes polnud veel riket tekkinud ja seega polnud seade puudusega. Uue regulatsiooni kohaselt ei peaks patsient tõendama, et just tema kehas olnud konkreetne südamestimulaator oli katki läinud või defektne. Kuna tegemist on eluvõimelisust toetava seadmega, kus üldsus ootab töökindlust, ning teistel sama tootmisseeria seadmetel on juba puudus tõendatud, võib lugeda ka patsiendi seadme puudusega tooteks ainuüksi samasse tootmisseeriasse kuulumise tõttu.

VÕS-i § 1063 lg 2

VÕS-i § 1063 lg 2 sätestab konkreetsemad asjaolud, mida võetakse arvesse toote puuduse olemasolu üle otsustamisel. Viidatud sätet muudetakse, et võtta samuti üle uue direktiivi art 7. Ka VÕS-i kehtivas redaktsioonis on sätestatud toote puuduse olemasolu kindlaks tegemiseks kindlad kriteeriumid, kuid eelnõus on neid vastavalt uuele direktiivile oluliselt täiendatud.

Toote puuduse olemasolu kindlaks tehes tuleb arvestada eelkõige:

- **toote avalikkusele esitlemise viisi, toote omadusi, sealhulgas märgistust, disaini, tehnilisi omadusi ja koostist, ning pakendit ja kooste-, paigaldus-, kasutus- ja hooldusjuhendit.** Eeltoodu tuleneb uue direktiivi art 7 lg 2 punktist a ja selle ülevõtmiseks muudetakse VÕS-i § 1063 lg 2 punkti 1. Olgu lisatud, et tootega kaasas olevaid hoiatusi või muud teavet ei saa pidada piisavaks, et muuta muul viisil ohtlik toode ohutuks, kuna toote puuduse olemasolu kindlakstegemisel tuleks lähtuda sellisest ohutusest, mida üldsusel on õigus eeldada. Seetõttu ei saa vastutust vältida lihtsalt toote iga mõeldava kõrvalmõju loetlemisega (vt uue direktiivi põhjendust 31);
- **toote kasutusviisi, mida kannatanu võis mõistlikult eeldada.** Eeltoodu on sätestatud kehtivas VÕS-i § 1063 lg 2 p-s 2 ja kuna uue direktiivi art 7 lg 2 p b on samasisuline, jääb see säte muutmata. Uue direktiivi põhjenduses 31 on selgitatud, et toote puuduse olemasolu kindlakstegemisel hõlmab mõistlikult eeldatav kasutamine ka väärkasutust, mis asjaolusid arvestades ei ole põhjendamatu, näiteks masina kasutaja eeldatav käitumine keskendumisvõime puudumise tõttu või teatavate kasutajarühmade, näiteks laste eeldatav käitumine;
- **sellise toote turule laskmise või kasutusele võtmise aega.** Eeltoodu vastab osaliselt uue direktiivi art 7 lg 2 p-le e, mistõttu säte jääb muutmata. Eelviidatud direktiivi sätte täielikuks ülevõtmiseks täiendatakse VÕS-i § 1063 lg-ga 2^1;
- **mõju, mida pärast turule laskmist või kasutusele võtmist avaldas tootele selle õpivõime või võime omandada uusi funktsioone.** Eeltoodu tuleneb uue direktiivi art 7 lg 2 p-st c ja võetakse üle VÕS-i § 1063 lg 2 p-ga 4. Toote tarkvara ja selle aluseks olevad algoritmid peavad olema välja töötatud nii, et toode ei muutuks pärast selle turule laskmist või kasutusele võtmist ohtlikuks. Kui tootja toodab toote, mis võib ootamatult käituma hakata, tuleb tootjal sellise toote eest ka vastutada;
- **mõistlikult eeldatavat mõju, mida tootele avaldasid muud tooted, mille puhul võis eeldada, et neid kasutatakse koos asjaomase tootega, sealhulgas ühendatuna.** Eeltoodu tuleneb uue direktiivi art 7 lg 2 p-st d ja võetakse üle VÕS-i § 1063 lg 2 p-ga 5. Selline vastastikune mõju võib ilmneda nt nutikodusüsteemis;
- **asjakohaseid tooteohutusnõudeid, sealhulgas küberturvalisuse nõudeid.** Eeltoodu tuleneb uue direktiivi art 7 lg 2 p-st f ja võetakse üle VÕS-i § 1063 lg 2 p-ga 6;
- **pädeva asutuse või §-s 1062^1 nimetatud ettevõtja otsust toode tagasi nõuda või muud tooteohutusalast sekkumist.** Eeltoodu tuleneb uue direktiivi art 7 lg 2 p-st g ja võetakse üle VÕS-i § 1063 lg 2 p-ga 7. Nimetatud sekkumine ei tähenda veel tingimata seda, et toode on puudusega, vaid et see tuleb iga kord kindlaks teha;

- **selle kasutajarühma vajadusi, kellele toode oli mõeldud.** Eeltoodu tuleneb uue direktiivi art 7 lg 2 p-st h ja võetakse üle VÕS-i § 1063 lg 2 p-ga 8;
- **toote eesmärgile vastavust, kui toote eesmärk oli kahju ennetada**. Eeltoodu tuleneb uue direktiivi art 7 lg 2 p-st i ja võetakse üle VÕS-i § 1063 lg 2 p-ga 9. See võib olla asjakohane nt suitsu- või vinguandurite või muude alarmsüsteemide puhul.

VÕS-i § 1063 lg 2^1

Eelnõukohase VÕS-i § 1063 lg 2^1 kohaselt võetakse juhul, kui tootja säilitas pärast toote turule laskmist toote üle kontrolli, toote puuduse olemasolu kindlaks tehes arvesse aega, millest alates toode ei olnud enam tootja kontrolli all. Sättega võetakse üle uue direktiivi art 7 lg 2 p e ja täpsustatakse toote puuduse olemasolu kindlakstegemist olukorras, kus tootja säilitab pärast toote turule laskmist toote üle kontrolli.

VÕS-i § 1064 („Vastutusest vabanemine“)

Üldiselt

VÕS-i § 1064 sätteid on vastavalt uuele direktiivile muudetud. Esmalt on eemaldatud paragrahvi pealkirjast sõna „tootja“, kuna vastutusest vabanemise sätted puudutavad ka teisi ettevõtjaid, kes võivad puudusega tootest põhjustatud kahju eest vastutada. Lõike 1 punkte on muudetud osaliselt, et need vastaksid direktiivile. Näiteks ei vasta uuele direktiivile kehtiva VÕS-i § 1064 lg 1 p 3, mis näeb tootja vastutuse alusena ette selle, et ta ei valmistanud toodet müügiks ega muul viisil turustamiseks ega valmistanud ega turustanud seda oma majandus- või kutsetegevuses. Uue direktiivi alusel võib tootja vastutada ka oma tarbeks toodetud toote puuduse eest. Vastavalt uuele direktiivile on muudetud ka lg-t 2. Lisatud on lg-d 2^1 ja 2^2. Kehtiva redaktsiooni lg 3 jääb muutmata. Lisatud on lg 4. Regulatsioon põhineb uue direktiivi art-l 11.

Uue direktiivi põhjenduses 49 on selgitatud, et riski õiglase jaotamise huvides tuleks ettevõtja vastutusest vabastada, kui ta suudab tõendada teatavate süüd välistavate asjaolude olemasolu. Näiteks ei peaks ettevõtja vastutama, kui ta suudab tõendada, et toote puuduse tegelik põhjus oli kohustuslike nõuete järgimine.

VÕS-i § 1064 lg 1

Esiteks tehakse VÕS § 1061 lg-s 1 sõnastuslik muudatus – sõna „tulenevast“ asemel on kasutatud „põhjustatud“. Antud muudatus sätte sisu ei mõjuta, aga kuna eelnõu sätted (ja ka kehtivad VÕS § 1061 lg 2, § 1064 lg 1 p 2, § 1066 lg 2) räägivad läbivalt kahju põhjustamisest, siis on otstarbekas VÕS-i sõnastust ühtlustada.

Teiseks näeb kõnealune lõige viies punktis ette alused, mille esinemise korral ettevõtja vastutusest vabaneb. Lõige 1 põhineb uue direktiivi art 11 lg 1 p-del a–e. See sätestab, et ettevõtja ei vastuta tootest tuleneva kahju eest, kui ta tõendab, et:

- **ta ei ole toote tootja või importijana toodet turule lasknud või kasutusele võtnud.** Eeltoodu tuleneb uue direktiivi art 11 lg 1 p-st a ning selle ülevõtmiseks on täpsustatud kehtivat VÕS-i § 1064 lg 1 p 1. Turule laskmise või kasutusele võtmise hetk on tavaliselt hetk, mil toode ei ole enam tootja kontrolli all. Kehtiva VÕS-i § 1064 lg 1 p-s 1 märgitud vastutusest vabanemise alus kehtib vaid tootja suhtes, kuid vastutavate ettevõtjate ringi laienemise tõttu tuleb sättes täpsustada, et nimetatud alusel vabanevad vastutusest vaid toote tootjad ja importijad;

- **ta ei ole toote levitajana teinud toodet turul kättesaadavaks.** Eeltoodu tuleneb uue direktiivi art 11 lg 1 p-st b ning võetakse üle VÕS-i § 1064 lg 1 p-ga 1^1. Selle punkti näol on tegu eraldi vastutusest vabanemise alusega toote levitaja jaoks. Levitaja peab olema osalenud konkreetse puudusega toote turustusahelas ja teinud selle toote ise turul kättesaadavaks. Näiteks kui sama tootja ametlikud edasimüüjad (levitajad A ja B) turustavad sama tootemudelit, aga turul kättesaadavaks tegi selle ainult B, siis A vastutus on VÕS-i § 1064 lg 1 p 1^1 alusel välistatud;
- **on tõenäoline, et tootja poolt toote turule laskmise või kasutusele võtmise ajal või levitaja poolt toote turul kättesaadavaks tegemise ajal ei olnud tootel kahju põhjustanud puudust või et see puudus tekkis hiljem.** Eeltoodu tuleneb uue direktiivi art 11 lg 1 p-st c. Viidatud direktiivi sätte ülevõtmiseks on täpsustatud kehtivat VÕS-i § 1064 lg 1 p 2 ja märgitud toote levitaja vastutusest vabanemise kord. Sõnastuslikult on täpsustatud ka puuduse esinemise tõendamise standardit, kuid sisuliselt see ei muutu. Nimelt peavad kehtiva VÕS-i § 1064 lg 1 p 2 kohaselt tootja vastutusest vabanemiseks esinema asjaolud, mille põhjal võib **eeldada**, et ajal kui tootja toote turule lasi, ei olnud tootel kahju põhjustanud puudust. Senise direktiivi art 7 p b kohaselt (millel kehtiv VÕS-i § 1064 lg 1 p 2 põhineb) ei ole tootja vastavalt direktiivile vastutav, kui ta tõestab, et asjaolusid arvesse võttes on **tõenäoline**, et tema poolt käibele lastud tootel ei olnud käibele laskmise ajal kahju põhjustanud puudust või see puudus tekkis hiljem. Seega peab tootja (või levitaja) jätkuvalt tõendama puuduse esinemise tõenäosust. Nii senise kui ka uue direktiivi järgi peab tootja tõendama vaid puuduse esinemise tõenäosust, sest praktikas võib olla keeruline tõendada, et puudust ei esinenud konkreetsel kahju põhjustanud tootel selle turule laskmise ajal.[18] Puuduse esinemise tõenäosust tuleb hinnata juhtumipõhiselt. Näiteks Tartu Ringkonnakohtu lahendis 2-20-2122 on esile toodud Saksa õiguskirjanduse käsitlus nn plahvatavate joogipudelite kohtupraktika näitel, mille kohaselt on võimalik vastutusest vabaneda ka siis, kui kahjujuhtumi asjaoludest nähtub **äärmiselt suur tõenäosus**, et puudus on tekkinud pärast toote turule laskmist. Eeltoodud käsitlusest saab juhinduda ka eelnõukohase VÕS-i § 1064 lg 1 p 2 kohaldamisel. Sealjuures tuleb siiski arvestada ka eelnõu § 1064 lg-s 2^2 sätestatud piirangutega selle kohta, millal saab kõnealust punkti kohaldada;
- **puudus on tingitud sellest, et toode vastas turule laskmise ajal kehtinud kohustuslikele nõuetele.** Eeltoodu tuleneb uue direktiivi art 11 lg 1 p-st d ja vastab kehtivale VÕS-i § 1064 lg 1 p-le 4, mistõttu jääb säte muutmata;
- **toote turule laskmise või kasutusele võtmise ajal või ajal, mil toode oli tootja kontrolli all, ei saanud puudust tollaste teaduslike ja tehniliste teadmiste taseme järgi avastada.** Eeltoodu tuleneb uue direktiivi art 11 lg 1 p-st e ning selle ülevõtmiseks on täpsustatud kehtivat VÕS-i § 1064 lg 1 p 5. Muud vastutuse välistamise alused on suuresti seotud ajahetkega, mil toode on juba tootja kontrolli alt väljunud. Seda põhjusel, et kui toode on veel tootja kontrolli all, on tal võimalik selle omadusi mõjutada ja tootmisprotsessi käigus põhjustada ka toote puudus. Võrreldes teiste alustega on aga eelnõukohase VÕS-i § 1064 lg 1 p 5 alusel võimalik tootjal vastutusest vabaneda ka juhul, kui toode oli tootja kontrolli all. Uue direktiivi põhjenduses 52 on selgitatud, et riski õiglase jaotamise huvides tuleks ettevõtja vastutusest vabastada, kui ta tõendab, et teaduslike ja tehniliste teadmiste tase, mille kindlaksmääramisel on viidatud kõige kõrgemale kättesaadavate objektiivsete teadmiste tasemele ja mitte kõnealuse ettevõtja tegelikele teadmistele ajal, kui toode oli tootja kontrolli all, oli selline, et puuduse olemasolu ei olnud võimalik avastada. Seda on laiendatud ka ajahetkele, mil toode oli veel tootja kontrolli all, sest ka siis võib puuduse tuvastamine olla objektiivselt võimatu. Seega kui teaduslike ja tehniliste teadmiste tase oli toote tootmise või turule laskmise

[18] Kingisepp, M. Tootja vabanemine vastutusest puudusega tootest põhjustatud kahju korral. − Juridica IV/2012, lk 307.

ajal teistsugune kui sel ajal, kui kahju tekkis, ei vastuta ettevõtja, kui puudust ei olnud toote tootmise või turule laskmise ajal võimalik avastada (ja seda isegi juhul, kui kahju tekkimise ajal see juba oli või oleks olnud võimalik). Nimetatud erandi puudumine võib pidurdada innovatsiooni ja uute toodete väljatöötamist.[19]

VÕS-i § 1064 lg 1 p 3 tunnistatakse kehtetuks, kuna asjaomane tootja vastutusest vabanemise alus ei ole uue direktiiviga kooskõlas. Nimetatud vastutust välistav asjaolu on omane levitajale, kelle jaoks on uus (ja VÕS-i § 1064 lg 1 p 3 sarnane) vastutust välistav asjaolu ette nähtud VÕS-i § 1064 lg 1 p-s 1^1.

VÕS-i § 1064 lg 2

Lõige 2 näeb ette eraldi vastutusest vabanemise aluse toote osa tootjale. Säte muudab osaliselt kehtiva redaktsiooni lg-t 2 ja põhineb uue direktiivi art 11 lg 1 p-l f. Säte näeb ette, et toote osa tootja ei vastuta kahju eest, kui ta tõendab, et toote puudus on tingitud selle toote konstruktsioonist, millesse toote osa integreeriti, või toote tootja antud juhisest. Võrreldes kehtiva VÕS-i § 1064 lg-ga 2 sisulisi muudatusi ei kaasne, vaid tegemist on sätte sõnastuse täpsustamisega.

VÕS-i § 1064 lg 2^1

Lõige 2^1 näeb ette eraldi vastutusest vabanemise aluse isiku jaoks, kes toodet oluliselt muudab. Säte põhineb uue direktiivi art 11 lg 1 p-l g. Sarnast vabanemise alust kehtivas redaktsioonis ei ole. Säte näeb ette, et isik, kes toodet oluliselt muutis, ei vastuta kahju eest, kui ta tõendab, et kahju põhjustanud puudus on seotud toote sellise osaga, mida muutmine ei mõjutanud.

Näiteks toodab tootja A ja laseb turule elektrilised tõukerattad. Ettevõtja B ostab tõukerattad ning ehitab need väljaspool A kontrolli ümber, eemaldades tavapärase elektroonilise juhtseadme ning paigaldades juhtrauale spetsiaalse nutika GPS-mooduliga juhtimisseadme. Tegemist on muudatusega, mis muudab toote funktsionaalsust, kasutustingimusi ning riskiprofiili, seega loetakse seda oluliseks muudatuseks. Tõukerattad paigaldatakse linnaruumi ning kasutaja sattub avariisse, sest tagumise ratta polt puruneb ja tagumine ratas tuleb tõukeratta küljest ära. Ettevõtja B paigaldatud nutikas juhtimissüsteem ei mõjutanud tagumise ratta poldi purunemist ühelgi viisil. Kuna B tõendab, et kahju põhjustanud puudus oli seotud toote osaga, mida tema tehtud muudatus ei mõjutanud, siis vabaneb ta vastutusest ning kannatanu saab nõuda kahju tootjalt A.

VÕS-i § 1064 lg 2^2

Lõige 2^2 näeb ette piirangud § 1064 lg 1 p 2 kohaldamisele. Selle järgi ei kohaldata nimetatud vastutusest vabanemise alust, kui toote puuduse põhjustas järgmine tootja kontrolli all olnud asjaolu: 1) seotud teenus; 2) tarkvara, sealhulgas tarkvarauuendus või tarkvara versioonitäiend; 3) toote ohutuse tagamiseks vajaliku tarkvarauuenduse või versioonitäiendi puudumine; 4) toote oluline muudatus.

Uue direktiivi põhjenduses 50 on selgitatud, et kuna digitehnoloogia võimaldab tootjal teha kontrolli ka pärast toote turule laskmist või kasutusele võtmist, peaks tootja vastutama ka puuduste eest, mis tekivad pärast seda hetke tema kontrolli all oleva tarkvara või seotud teenuste tõttu, olgu tegemist kas versioonitäiendi või uuenduse või masinõppe algoritmiga. Sellist tarkvara või seotud teenuseid tuleks käsitada tootja kontrolli all olevatena, kui neid tarnib tootja

[19] Vt ka seletuskirja lk 5, erand arendusriskiga seotud kaitsest.

või kui tootja annab tarnimiseks loa kolmandale isikule või nõustub sellega muul viisil. Näiteks kui nutiteleviisorit esitletakse videorakendust sisaldavana, kuid kasutaja peab pärast teleri ostmist rakenduse alla laadima mõnelt kolmanda isiku veebisaidilt, peaks teleri tootja koos videorakenduse tootjaga jääma vastutavaks videorakenduse puudustest põhjustatud kahju eest, isegi kui puudus tekkis alles pärast televiisori turule laskmist.

Lõike 2^2 p 3 kohaselt võib tootja vastutada, kui toote puuduse põhjuseks on toote ohutuse tagamiseks vajaliku tarkvarauuenduse või versioonitäiendi puudumine. Uue direktiivi põhjenduse 51 kohaselt vastutab tootja toote ohutuse eest kogu selle olelusringi jooksul, mistõttu ei tohiks tootjat vastutusest vabastada ka kahju korral, mille on põhjustanud puudusega toode, kui puudus tuleneb tootja suutmatusest tarnida turvauuendusi või versioonitäiendeid, mis on vajalikud toote nõrkade kohtade kõrvaldamiseks, et reageerida muutuvatele küberriskidele. Seda vastutust ei tohiks kohaldada, kui sellise tarkvara tarnimine või paigaldamine ei ole tootja kontrolli all, näiteks kui toote omanik ei paigalda toote ohutuse tagamiseks või säilitamiseks tarnitud uuendust või versioonitäiendit.

Lõike 2^2 p-s 4 nimetatud toote olulist muudatust tuleb käsitada samamoodi nagu VÕS-i § 1062^1 lg-s 5. Siinkohal peab aga (VÕS-i § 1064 lg 2^2 sissejuhatava lauseosa põhjal) toote oluline muudatus toimuma tootja kontrolli all.

VÕS-i § 1064 lg 3

Sättes on asendatud sõna „tootja“ sõnaga „ettevõtja“, muus osas jääb § 1064 lg 3 kehtima. Säte põhineb uue direktiivi art 13 lg-l 1 ja see näeb ette, et ettevõtja vastutust ei või vähendada, kui kahju tekkis nii toote puuduse kui ka kolmanda isiku käitumise tagajärjel. Kõnealusel juhul on ettevõtja ja kolmas isik kannatanu ees solidaarvõlgnikud. Selline olukord võib tekkida nt juhul, kui kolmas isik kasutab ära toote turvaauku. Tarbijakaitse huvides ei tohiks sellisel juhul ettevõtja vastutust vähendada.

VÕS-i § 1064 lg 4

Uue regulatsioonina täpsustab lg 4, et ettevõtja kohustust kahju hüvitada võib vähendada või selle välistada, kui kahju põhjustas nii toote puudus kui ka kannatanu süü või sellise isiku süü, kelle eest kannatanu vastutab. See võib tulla kõne alla nt juhul, kui kannatanu on hooletusest jätnud paigaldamata ettevõtja pakutud uuenduse või versioonitäiendi, mis oleks kahju vähendanud või ära hoidnud. Säte põhineb uue direktiivi art 13 lg-l 2. Viidatud direktiivi säte räägib küll ettevõtja **vastutuse** vähendamisest või välistamisest, kuna aga norm on suunatud kohtule ja väljendub lõppastmes kahjuhüvitise ulatuses, on see juba VÕS-i § 1064 lg-s 4 välja toodud.

Iseenesest võimaldab samale järeldusele, nagu tuleneb kõnealusest lõikest, jõuda üldjuhul ka VÕS-i § 139 lg 1 põhjal. Siiski on VÕS-i § 139 oma kohaldamisalalt laiem, kuna võimaldab hüvitist vähendada ka kannatanu osa tõttu, mis ei väljendu tema süülises käitumises. Direktiivi art 13 lg 2 räägib aga kitsamalt kannatanu süüst. Seega kujutab VÕS-i § 1064 lg 4 endast erinormi VÕS-i § 139 suhtes.

VÕS-i § 1064 lg 4 on ka erinorm VÕS-i § 139 lg 3 suhtes, mis sätestab, et isiku surma põhjustamise või tema tervise kahjustamise korral võib kahjuhüvitist käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud alusel vähendada üksnes juhul, kui kahju tekitamisele aitas kaasa kahjustatud isiku tahtlus või raske hooletus. Uue direktiivi art 3 kohaselt ei jäta liikmesriik kehtima ega kehtesta oma õiguses sätteid, mis erinevad direktiiviga kehtestatutest, **sealhulgas ei rangemaid ega leebemaid sätteid tarbijate ja muude füüsiliste isikute kaitse erineva**

taseme saavutamiseks, kui direktiivis ei ole sätestatud teisiti. Kui VÕS-i § 139 lg 3 võimaldab isiku surma põhjustamise või tema tervise kahjustamise korral kahjuhüvitist vähendada üksnes juhul, kui kahju tekitamisele aitas kaasa kahjustatud isiku **tahtlus** või **raske hooletus**, siis VÕS-i § 1064 lg 4 räägib süüst laiemalt. See tähendab, et surma põhjustamise või tervise kahjustamise korral saab arvestada ka hooletusega.

VÕS-i § 1065 („Kannatanu tõendamiskohustus“)

Üldiselt

Regulatsioon põhineb uue direktiivi art-l 10. VÕS-i senise redaktsiooni § 1065 tekst esitatakse eelnõu § 1065 lg-s 1. Lisaks on uues direktiivis kannatanu tõendamiskoormist märgatavalt kergendatud, sätestades reeglid, millal eeldatakse toote puudust (lg 2), millal põhjuslikku seost (lg 3) ja millal mõlemat (lg 4). Direktiivi põhjenduses 46 on selgitatud, et hageja tõendamisraskuste vähendamiseks kasutatakse tavaliselt ümberlükatavaid eeldusi ja need võimaldavad kohtul tugineda puuduse või põhjusliku seose olemasolu näitamisel mõnele muule tõendatud asjaolule, säilitades samal ajal kostja õigused. Tavapärane tõendamiskoormis võib siiski kahjustada kannatanu õigust hüvitisele.

VÕS-i § 1065 lg 2

Eelnõu § 1065 lg 2 põhineb uue direktiivi art 10 lg-l 2 ja see näeb ette, et toote puudust eeldatakse, kui: 1) ettevõtja ei esita tõendeid vastavalt § 1065[1] lg-s 1 sätestatule; 2) kannatanu esitab asjaolud, mille põhjal võib eeldada, et toode ei vasta Euroopa Liidu või Eesti tooteohutusnõuetele, mille eesmärk on kaitsta kannatanut kahju eest, või 3) kannatanu esitab asjaolud, mille põhjal võib eeldada, et kahju põhjustas toote ilmne rike mõistlikult eeldatava kasutamise ajal või tavatingimustes.

Seega eeldatakse esmalt toote puudust siis, kui ettevõtja rikub kohustusi, mis tulenevad talle §-st 1065[1] (eelkõige lg-test 1 ja 5) ja mis puudutavad tema valduses olevate asjakohaste tõendite esitamist. Selline eeldus peaks motiveerima ettevõtjaid selliseid tõendeid esitama.

Teiseks eeldatakse toote puudust siis, kui kannatanu näitab, et toode ei vasta Euroopa Liidu või Eesti tooteohutusnõuetele, mille eesmärk on kaitsta kannatanut kahju eest. See eeldus peaks tugevdama seost tooteohutusnormide ja vastutust kehtestavate normide vahel.

Kolmandaks eeldatakse toote puudust juhul, kui kahju põhjustas toote ilmne rike selle mõistlikult eeldatava kasutamise ajal või tavatingimustes. Mõistlikult eeldatav kasutus on EL-i tooteregulatsioonis kasutatav mõiste.[20] Direktiivi põhjenduses 46 on toodud selle kohta näide: klaaspudel lõhkeb mõistlikult eeldatava kasutamise ajal. Tarbetult koormav on nõuda hagejalt puuduse tõendamist, kui kahju tekkimise asjaolud on sellised, et toote puuduse olemasolu on vaieldamatu. Mõistlikult eeldatav kasutamine hõlmab kasutusotstarvet, milleks toode on tootja või selle turule lasknud ettevõtja esitatud teabe kohaselt ette nähtud, toote disainile ja konstruktsioonile vastavat tavapärast kasutust ning mõistlikult prognoositavat kasutamist, kui selline kasutamine võib tuleneda inimeste õiguspärasest ja kergesti prognoositavast käitumisest. Tavatingimusi ei ole aga EL-i tooteregulatsioonis eraldi nimetatud ning neid tuleb hinnata juhtumipõhiselt.

VÕS-i § 1065 lg 3

[20] Euroopa Komisjoni teatis. Sinine raamat ELi toote-eeskirjade rakendamise kohta (2022), p 2.8. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022XC0629(04)

Eelnõukohane lg 3 põhineb uue direktiivi art 10 lg-l 3 ja see näeb ette, et põhjuslikku seost toote puuduse ja kahju vahel eeldatakse, kui on leidnud kinnitust, et toode on puudusega ja tekkinud kahju on selline, mida asjaomane puudus tavaliselt põhjustab. Seega kui tekkinud kahju ei ole sellisele puudusele omane, siis põhjuslikku seost ei eeldata. Uue direktiivi põhjenduses 47 on selgitatud, et kui on kinnitust leidnud, et toode on puudusega, ja tekkinud kahju on eeskätt sarnaste juhtumite põhjal otsustades selline, mida kõnealune puudus tavaliselt põhjustab, ei tohiks hagejalt nõuda põhjusliku seose tõendamist.

VÕS-i § 1065 lg 4

Eelnõukohane lõige 4 põhineb uue direktiivi art 10 lg-l 4 ja see näeb ette, et toote puudust või põhjuslikku seost toote puuduse ja kahju vahel või ka mõlemat eeldatakse, kui sõltumata tõendite esitamisest vastavalt §-s 1065[1] sätestatule ja kõiki juhtumi asjaolusid arvestades: 1) on kannatanul ülemääraseid raskusi toote puuduse või põhjusliku seose või mõlema tõendamisel, eelkõige tehnilise või teadusliku keerukuse tõttu, ning 2) kannatanu esitab asjaolud, mille põhjal võib eeldada, et toote puuduse või põhjusliku seose või mõlema esinemine on tõenäoline. Seega piisab toote puuduse ja põhjusliku seose või mõlema eeldamiseks ka sellest, kui kannatanul on tõendamisel tehnilise või teadusliku keerukuse tõttu ülemääraseid raskusi ja ta näitab, et toote puuduse ja põhjusliku seose või mõlema esinemine on tõenäoline. See kehtib ka juhul, kui ettevõtja on täitnud oma tõendite esitamise kohustuse VÕS-i § 1065[1] järgi, ning samal ajal ei eeldata, et kannatanu oleks tõendite esitamist taotlenud. Kohus peab seejuures arvestama kõiki asjaolusid.

Direktiivi põhjenduses 48 on selgitatud, et kuna tootjal on eksperditeadmised ja ta on paremini informeeritud kui kannatanu, peaks hagejal juhul, kui tema raskused on seotud puuduse tõendamisega, olema ainult kohustus näidata, et on tõenäoline, et toode on puudusega, või juhul, kui hageja raskused on seotud põhjusliku seose tõendamisega, ainult seda, et toote puudus on kahju tekkimise tõenäoline põhjus. Tehnilise või teadusliku keerukuse peaks kindlaks tegema liikmesriigi kohus iga juhtumi puhul eraldi, võttes arvesse eri tegureid. Nende tegurite hulka peaks kuuluma toote, näiteks uuendusliku meditsiiniseadme keerukus; kasutatud tehnoloogia, näiteks masinõppe keerukus; hageja analüüsitava teabe ja andmete keerukus; põhjusliku seose keerukus, näiteks ravimi või toiduaine ja terviseprobleemi tekkimise vahelise seose korral, või sellise seose keerukus, mille tõendamine nõuaks hagejalt tehisintellektisüsteemi sisemise toimimise selgitamist. Ka ülemääraseid raskusi peaks liikmesriigi kohus hindama iga juhtumi puhul eraldi. Kuigi hageja peaks esitama argumendid ülemääraste raskuste kohta, ei tohiks nõuda selliste raskuste tõendamist. Näiteks tehisintellektisüsteemi käsitlevas nõudes ei peaks hageja selleks, et kohus saaks otsustada, kas esinevad ülemäärased raskused, olema kohustatud selgitama tehisintellektisüsteemi eriomadusi ega seda, kuidas need omadused raskendavad põhjusliku seose kindlakstegemist.

VÕS-i § 1065 lg 5

Eelnõukohane lõige 5 põhineb uue direktiivi art 10 lg-l 5 ja sellega nähakse ettevõtjale ette võimalus omapoolsete tõenditega lõigetes 2–4 sätestatud toote puuduse või põhjusliku seose või mõlema eeldus ümber lükata. See kehtib ka juhul, kui kannatanul on tõendamisega ülemääraseid raskusi.

VÕS-i § 1065[1] („Tõendite kogumine“)

Üldiselt

VÕS-i § 1065[1] näol on eelnõus tegu uue paragrahviga, mis käsitleb tõendite kogumist ja esitamist. Regulatsioon põhineb uue direktiivi art-l 9. Uue direktiivi põhjenduses 43 on selgitatud, et direktiiviga ühtlustatakse tõendite esitamise norme ainult niivõrd, kuivõrd need küsimused on direktiiviga reguleeritud. Küsimused, mida direktiiv ei reguleeri, hõlmavad tõendite esitamise norme seoses kohtueelse menetlusega, tõendite esitamise taotluse üksikasjalikkusega, kolmandate isikutega, tuvastushagide juhtumitega ja karistustega tõendite esitamise kohustuse täitmata jätmise eest.

Tõendite kogumise regulatsioon on lisatud võlaõigusseadusesse, mitte vastavasse menetlusseadusesse (tsiviilkohtumenetluse seadustik), sest tegemist on tootevastutuse nõuete menetlemise erirežiimiga, mis teistel alustel esitatud nõuete puhul ei kohaldu. Näiteks kui isik saaks esitada nõude nii tootevastutuse kui ka delikti üldkoosseisu alusel, kuid valib viimase, ei saa ükski menetlusosaline ega ka kohus tugineda VÕS-i §-s 1065[1] sätestatud tõendite esitamise korrale. Ka muud eelnõuga loodavad menetlussätted on tootevastutuse menetluskorra erisätted – näiteks eelnõukohase VÕS-i § 1065 lg 2 p 1 järgi toote puudust eeldatakse, kui ettevõtja ei esita tõendeid VÕS-i § 1065[1] sätestatu kohaselt. Seega on otstarbekas tootevastutusega seotud erisusi reguleerida ühes seaduses ning selleks ettenähtud jaos. Samasugune lahendus on tootevastutuse puhul kehtivas õiguses kasutusel ka nõude aegumisega seoses – nõuete aegumine on tavapäraselt reguleeritud tsiviilseadustiku üldosa seaduses, kuid tootevastutuse puhul on vastav regulatsioon samuti võlaõigusseaduses.

VÕS-i § 1065[1] lg 1

VÕS-i § 1065[1] lg 1 (mis põhineb direktiivi 2024/2853 art 9 lg-l 1) sätestab, et kohus nõuab kannatanu taotlusel ettevõtjalt tema käsutuses olevate asjakohaste tõendite esitamist, kui kannatanu on oma väiteid nõude olemasolu kohta põhistanud (ingl *has presented facts and evidence*). TsMS-i § 235 sätestab, et väite põhistamine on kohtule väite põhjendamine selliselt, et põhjenduse õigsust eeldades saab kohus lugeda väite usutavaks. Põhistamiseks kohustatud isik võib kasutada selleks kõiki seadusega lubatud tõendeid, samuti tõendusvahendeid, muu hulgas allkirjastatud kinnitust, mida ei ole seaduses tõendiks loetud või mis ei ole tõendile ettenähtud protsessuaalses vormis, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti.

Seega kui kannatanu on kahju hüvitamise nõude usutavuse tõendamiseks esitanud piisavad faktid ja tõendid, nõuab kohus kannatanu taotlusel tõendite esitamist ettevõtjalt.

Direktiivi 2024/2853 põhjenduses 42 on märgitud, et isik, kes nõuab kahju hüvitamist, on sageli tootjaga võrreldes oluliselt ebasoodsamas olukorras, kuna tootjal on juurdepääs teabele selle kohta, kuidas toode toodeti ja kuidas see toimib, ning ta saab sellest teabest aru. Selline teabe asümmeetria võib kahjustada riski õiglast jaotamist, eelkõige tehniliselt või teaduslikult keerukatel juhtudel. Seepärast on vaja hõlbustada hageja juurdepääsu kohtumenetluses kasutatavatele tõenditele. Selliste tõendite hulka kuuluvad dokumendid, mille kostja peab koostama *ex novo*, kogudes või liigitades olemasolevaid tõendeid (vt viimase kohta VÕS-i § 1065[1] lg 5).

TsMS-i § 238 lg 1 sätestab, et kohus korraldab sellise tõendi kogumise, millel on asjas tähtsust. VÕS-i § 1065[1] lg 1 järgi peab aga hageja tõendite kogumiseks oma väiteid nõude olemasolu kohta põhistama ja lg 3 toob sisse **vajalikkuse** ja **proportsionaalsuse** kriteeriumi. VÕS-i § 1065[1] lg-d 1–3 ei võimalda taotleda tõendite kogumist valimatult, vaid see peab olema vajalik ja proportsionaalne. Näiteks kui hageja on põhistanud, et konkreetne automudel on puudusega, ei saa ta taotleda kõigi selle automudeli tootmise protsessiga seotud dokumentide väljastamist.

VÕS-i § 1065[1] lg 2

Eelnõukohane lõige 2 põhineb direktiivi 2024/2853 art 9 lg-l 2 ja see sätestab, et kohus nõuab ettevõtja taotlusel kannatanult tema käsutuses olevate asjakohaste tõendite esitamist, kui ettevõtja on oma väiteid nõude puudumise kohta põhistanud. Seega, vastukaaluks lg-st 1 tulenevale ettevõtja kohustusele paneb lg 2 tõendite esitamise kohustuse kannatanule (hagejale), kui ettevõtja on esitanud nõude puudumise kohta piisavad faktid ja tõendid. Ettevõtjal tuleb esitada kohtule vastav taotlus (nagu kannatanulgi). Ka direktiivi 2024/2853 põhjenduses 44 on selgitatud, et sarnaselt hageja tõendite esitamise taotlusega peaksid liikmesriikide kohtud kostja tõendite esitamise taotluse hindamisel tagama, et selline juurdepääs piirdub vajaliku ja proportsionaalse juurdepääsuga, muu hulgas selleks, et vältida sellise teabe mittespetsiifilist otsingut, mis ei ole menetluse seisukohast asjakohane, ning kaitsta konfidentsiaalset teavet.

Ka ettevõtjal tuleb tõendite kogumise taotlus esitada VÕS-i § 1065^1 lõike 3 kohaselt proportsionaalses ja vajalikus ulatuses.

VÕS-i § 1065^1 lg 3

Lõige 3 põhineb direktiivi 2024/2853 art 9 lg-tel 3 ja 4. Sellest tuleneb, et kohus hindab kõnealuse paragrahvi lõigetes 1 ja 2 sätestatud juhul tõendi esitamise vajalikkust ja proportsionaalsust. Seejuures arvestab kohus nii poolte kui ka kolmandate isikute õigustatud huve, eelkõige seoses konfidentsiaalse teabe ja ärisaladuse kaitsega.

Kohus peaks seega hindama, kas tõendite esitamise taotlus on esitatud vajalikus ja proportsionaalses ulatuses, muu hulgas selleks, et vältida niisuguse teabe nõudmist, mis ei ole menetluse seisukohast asjakohane. Samuti tuleb kaitsta konfidentsiaalset teavet, näiteks teavet, mis liidu ja riigisisese õiguse kohaselt kuulub ärisaladuse alla. Eesmärk on saavutada õiglane ja proportsionaalne tasakaal ärisaladuse omaja saladuse hoidmise huvi ja kannatanu huvide vahel.

TsMS-i § 238 lg 1 järgi hindab kohus tõendi kogumise korraldamisel tõendi tähtsust konkreetses tsiviilasjas ja saab tõendi kogumisest keelduda TsMS-i § 238 lg-s 3 nimetatud alustel. Kuigi tõendi tähtsust võib TsMS-i § 238 lg 1 alusel laialt sisustada, on tootevastutuse puhul vajalikkuse ja proportsionaalsuse hindamine konkreetsemalt välja toodud ning samuti kolmandate isikute õigustatud huvide arvesse võtmine, eelkõige seoses konfidentsiaalse teabe ja ärisaladuse kaitsega.

Direktiivi 2024/2853 art 4 p 17 kohaselt on ärisaladus direktiivi (EL) 2016/943 art 2 p-s 1 määratletud ärisaladus. Viimase kohaselt on ärisaladus teave, mis vastab kõikidele järgmistele nõuetele: a) see on saladus selles tähenduses, et see ei ole kogumis või üksikosade täpses paigutuses ja kokkupanus üldteada või kergesti kättesaadav nende ringkondade isikutele, kes tavaliselt kõnealust laadi teabega tegelevad; b) sellel on kaubanduslik väärtus selle salajasuse tõttu; c) selle üle seaduslikku kontrolli omav isik on asjaoludest lähtuvalt võtnud vajalikke meetmeid, et hoida seda salajas.

Samamoodi on määratletud ärisaladus ka ebaausa konkurentsi takistamise ja ärisaladuse kaitse seaduse (EKTÄKS) § 5 lg-s 2. Seega ei ole tarvis ärisaladust eelnõu lg-s 3 määratleda ega teha ka viidet direktiivile.

VÕS-i § 1065^1 lg 4

Eelnõukohane lg 4 põhineb direktiivi 2024/2853 art 9 lg-l 5. See näeb ette kohtu võimaluse rakendada ettevõtja ärisaladuse kaitseks asjakohaseid meetmeid. Lõige 4 sätestab, et kui ettevõtjalt nõutakse § 1065[1] lg-s 1 sätestatud juhul ärisaladuse või väidetava ärisaladuse avaldamist, võib kohus poole põhjendatud taotluse alusel või omal algatusel rakendada meetmeid, mis on vajalikud ärisaladuse kaitsmiseks. See põhimõte kehtib nii menetluse ajal kui ka pärast seda. Selliseks meetmeks võib olla nt kohtuistungi kuulutamine kinniseks (TsMS-i § 38 lg 1 p-d 6 ja 7), aga ka nt piirangute seadmine kohtuotsuse avalikustamisele (TsMS-i § 462).

Direktiivi 2024/2853 põhjenduses 45 on selgitatud, et vastavad meetmed peaksid hõlmama vähemalt meetmeid, millega antakse vaid piiratud arvule inimestele juurdepääs ärisaladusi või väidetavaid ärisaladusi sisaldavatele dokumentidele ning kohtuistungitele või antakse juurdepääs üksnes väljajätetega dokumentidele või kohtuistungite protokollidele. Kõnealuste meetmete üle otsustamisel peaksid liikmesriigi kohtud võtma arvesse vajadust tagada õigus tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele. Samuti tuleb arvestada poolte või kolmandate isikute õigustatud huve ning neile tekkida võivat kahju, mis tuleneb selliste meetmete rakendamisest või rakendamata jätmisest.

VÕS-i § 1065[1] lg 5

Eelnõukohane lg 5 põhineb direktiivi 2024/2853 art 9 lg-l 6. Selle eesmärk on tagada, et pooled esitaksid tõendid arusaadaval viisil. VÕS-i § 1065[1] lg 5 sätestab, et sama paragrahvi lg-tes 1 ja 2 sätestatud juhul võib kohus teise poole põhjendatud taotluse alusel või omal algatusel nõuda, et tõendid esitatakse kergesti kättesaadaval ja mõistetaval viisil, kui see on tõendi esitaja kulusid ja pingutusi arvestades proportsionaalne. Selline nõue on asjakohane digitaalsete toodetega seotud tõendite puhul, kus andmed võivad olla eriteadmisteta isikule mõistetamatud. TsMS-i §-d 272 ja 274 sätestavad dokumentaalse tõendi esitamise selle olemasoleval kujul ega kohusta menetlusosalist tõendeid vastaspoole jaoks eraldi lahti selgitama või ümber töötama, seega konkreetselt sellist tõendite esitamise viisi TsMS-i tõendite esitamise ja kogumise üldkord ette ei näe. VÕS-i § 1065[1] lg-ga 5 luuakse selleks erialus, seades samal ajal piiranguks proportsionaalsuse, et vältida tõendi esitaja ebamõistlikku kulu ja pingutust.

VÕS-i § 1066 („Nõuete aegumine ja lõppemine“)

Üldiselt

Lõige 1 jääb sisu poolest muutmata, üksnes sõna „tootja“ on asendatud sõnaga „ettevõtja“. Lõike 2 esimest lauset on täiendatud terminiga „kasutusele võtmine“ ja lisatud on teine lause. Lisatud on lg 2[1]. Lõikes 3 on lisatud viide lg-le 2[1]. Regulatsiooni aluseks on direktiivi 2024/2853 art-d 16 ja 17.

VÕS-i § 1066 lg 1

Nagu ülal märgitud, jääb lg 1 sisult muutmata (v.a termin „ettevõtja“). Lõige 1 vastab direktiivi 2024/2853 art 16 lg-le 1. Direktiiv 2024/2853 ei mõjuta riigisisest õigust lg-s 1 osutatud aegumistähtaja peatumise või katkemise kohta (art 16 lg 2).

VÕS-i § 1066 lg 2

VÕS-i § 1066 lg 2 esimene lause põhineb direktiivi 2024/2853 art 17 lg 1 p-l a ja teine lause sama lõike p-l b. Üldiseks nõudeõiguse kehtivuse ajaks[21] jääb kümme aastat (nagu ka VÕS-i kehtivas redaktsioonis). Esimest lauset on täiendatud terminiga „kasutusele võtmine", muus osas jääb esimene lause muutmata. Teine lause täpsustab nõudeõiguse kehtivuse aega oluliselt muudetud toote kontekstis: nimelt arvestatakse nimetatud kümneaastast tähtaega oluliselt muudetud toote puhul selliselt muudetud toote turul kättesaadavaks tegemise või kasutusele võtmise päevale järgnevast päevast.

Direktiivi 2024/2853 põhjenduses 57 on selgitatud, et kuna tooted vananevad aja jooksul ning teaduse ja tehnoloogia arenedes töötatakse välja rangemad ohutusstandardid, ei oleks mõistlik panna tootjat piiramatuks ajaks vastutama oma toodete puuduste eest. Seetõttu peaks vastutus kehtima mõistliku aja jooksul, nimelt kümme aastat pärast toote turule laskmist või kasutusele võtmist, ilma et see piiraks lahendamisel olevate nõuete menetlemist kohtus.

Oluliselt muudetud toodete kohta on direktiivi 2024/2853 põhjenduses 58 märgitud: „Kuna oluliselt muudetud toode on põhimõtteliselt uus toode, peaks uus õigust lõpetav tähtaeg algama pärast seda, kui toodet on oluliselt muudetud, näiteks taastootmise tulemusel, ja see on seejärel turul kättesaadavaks tehtud või kasutusele võetud. Uuendus või versioonitäiend, mille puhul ei ole tegu toote olulise muutmisega, ei tohiks mõjutada algse toote suhtes kohaldatavat õigust lõpetavat tähtaega."

VÕS-i § 1066 lg 2^1

Eelnõukohane lg 2^1 põhineb direktiivi 2024/2853 art 17 lg-l 2 ja on võrreldes VÕS-i kehtiva redaktsiooniga uus säte. Selle eesmärk on pikendada nõude esitamise õiguse kehtivust kehavigastuste või tervisekahjustuste korral 25 aastale. Tegemist on 25-aastase tähtajaga, mille arvestamine algab kahju põhjustanud toote turule laskmise või kasutusele võtmise päevale järgnevast päevast.[22] See kehtib siiski üksnes juhul, kui kannatanul ei olnud võimalik esitada hagi kümneaastase tähtaja jooksul, sest talle ei olnud tema tervisekahjustus teada ega pidanudki teada olema. See saab kõne alla tulla eelkõige tervisekahjustuse latentsusperioodi tõttu, kui kahjustuse nähud ilmnevad aeglaselt.

VÕS-i § 1066 lg 3

Lõikesse 3 on toodud viide lg-le 2^1, muus osas jääb lõige muutmata. Selle kohaselt ei kohaldata lg-tes 2 ja 2^1 sätestatut jõustunud kohtulahendiga tunnustatud või muust täitedokumendist tulenevale nõudele, samuti nõudele, mille olemasolu on lepinguga tunnistatud, või kompromissilepingu alusel omandatud uuest õigusest tulenevale nõudele.

VÕS-i § 1067 („Sätete kohustuslikkus")

Eelnõukohane VÕS-i § 1067 on sarnane kehtivas redaktsioonis olevaga ja see sätestab, et kokkulepe, millega samas jaos sätestatud ettevõtja vastutust kannatanu ees piiratakse või see välistatakse, on tühine. Norm põhineb uue direktiivi art-l 15. Võrreldes kehtiva redaktsiooniga on termin „tootja" asendatud terminiga „ettevõtja" ning on viidatud (ettevõtja) vastutuse piirangule kannatanu ees.

Direktiivi 2024/2853 põhjenduses 56 on selgitatud, et füüsiliste isikute kaitse eesmärgi saavutamist kahjustaks see, kui lepingutingimustega oleks võimalik ettevõtja vastutust piirata

[21] Nn õigust lõpetav tähtaeg.
[22] Mitte päevast, mil möödub eelnõukohases VÕS-i § 1066 lg-s 2 sätestatud kümme aastat.

või välistada. Seetõttu ei tohiks lubada lepingulisi erandeid. Samal põhjusel ei tohiks olla võimalik riigisiseste õigusnormidega vastutust piirata või välistada, näiteks kehtestades ettevõtja vastutusele rahalise ülemmäära.

3.2. Võlaõigusseaduse, tsiviilseadustiku üldosa seaduse ja rahvusvahelise eraõiguse seaduse rakendamise seaduse muutmine

Eelnõu rakendamiseks tuleb lisada võlaõigusseaduse, tsiviilseadustiku üldosa seaduse ja rahvusvahelise eraõiguse seaduse rakendamise seadusesse § 22 lg-t 3. Lisatud kolmanda lõike kohaselt kohaldatakse kõnesoleva lõike jõustumisest alates turule lastud või kasutusele võetud toote suhtes võlaõigusseaduse 53. peatüki 3. jao sõnastust.

See põhimõte põhineb direktiivi 2024/2853 art 2 lg-l 1. Põhjenduses 63 on märgitud, et õiguskindluse huvides ei tuleks direktiivi kohaldada toodete suhtes, mis on turule lastud või kasutusele võetud enne 9. detsembrit 2026. Kuna aga seadust ei jõuta 9. detsembriks vastu võtta, tuleb rakendussäte sõnastada selliselt, et see on seotud konkreetse seaduse jõustumisega. Siiski on vaja ette näha üleminekukord, et tagada direktiivi 85/374/EMÜ alusel jätkuv vastutus kahju eest, mille on põhjustanud puudusega toode, mis on turule lastud või kasutusele võetud enne eelnimetatud aega.

Seega tuleb enne nimetatud kuupäeva turule lastud või kasutusele võetud puudusega toodete puhul lähtuda VÕS-i kehtivast redaktsioonist.

3.3. Eelnõu põhiseaduspärasus

Eelnõuga kavandatud muudatused ja täiendused tulenevad Euroopa Liidu õigusaktist ning on vajalikud uue maksimaalselt ühtlustava tootevastutuse direktiivi kohaldamiseks. Eelnõu on kooskõlas põhiseadusega.

Direktiivi (EL) 2024/2853 maksimaalse ühtlustamise põhimõte tähendab, et liikmesriikidel ei ole lubatud säilitada ega kehtestada muid riigisiseseid norme peale direktiivis sätestatute (vt uue direktiivi art-t 3). Põhjendus 8 selgitab, et liikmesriigid ei tohi direktiivi kohaldamisalasse kuuluvates küsimustes jätta kehtima ega kehtestada rangemaid või leebemaid sätteid, kui on sätestatud uues direktiivis. Eelnõukohase seadusega ei kehtestata nõudeid suuremas või rangemas ulatuses, kui uus direktiiv nõuab. Kui uus direktiiv on jätnud teatud küsimustes liikmesriikidele valikuvabaduse ja otsustusõiguse, on lähtutud sellest, et ei tekiks uusi kohustusi või koormavamat regulatsiooni (vt seletuskirja teine punkt).

4. EELNÕU TERMINOLOOGIA

Eelnõus on nii suures ulatuses kui võimalik järgitud VÕS-i termineid. Uued terminid (nt tellimuse täitmise teenuse osutaja, seotud teenus, digitaalne tootmisfail) on eelnõus defineeritud.

Direktiivist tulenevalt on eelnõukohases VÕS-i § 1061 lg-s 2^2 täpsustatud, et andmed võlaõigusseaduse 53. ptk 3. jao tähenduses on Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2022/868 art 2 p-s 1 määratletud andmed.

Kuna tootele tehtud muudatus määratletakse olulise muudatusena pärast toote turul kasutusele võtmist, on VÕS-i § 1062^1 lg-s 6 täpsustatud, et see on toote esmakordne tasu eest või tasuta kasutamine Euroopa Liidus majandus- või kutsetegevuse raames, ilma et toodet oleks enne selle esmakordset kasutamist turule lastud.

Kuna puudusega toote eest saab muudatuste tulemusel vastutada ka tellimuse täitmise teenuse osutaja, on VÕS-i § 1062[1] lg-s 9 sellist isikut defineeritud kui füüsilist või juriidilist isikut, kes pakub oma majandus- või kutsetegevuse raames vähemalt kahte järgmist teenust: talle mittekuuluva toote ladustamine, pakendamine, adresseerimine ja saatmine.

Toote käsitluse laiendamise tõttu on defineeritud ka digitaalne tootmisfail (VÕS-i § 1063 lg 1[1], vallasasja digiversioon või digimall, mis sisaldab vallasasja tootmiseks vajalikku funktsionaalset teavet, võimaldades masinate või tööriistade automaatset juhtimist), toote osa (VÕS-i § 1063 lg 1[2], iga kehaline või mittekehaline ese, tooraine või seotud teenus, mis on tootesse integreeritud või tootega ühendatud) ja seotud teenus (VÕS-i § 1063 lg 1[3], digitaalne teenus, mis on tootesse integreeritud või tootega ühendatud nii, et selle puudumine takistaks tootel täita üht või mitut funktsiooni).

5. EELNÕU VASTAVUS EUROOPA LIIDU ÕIGUSELE

Eelnõu on kooskõlas Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiviga (EL) 2024/2853. Seletuskirjale on lisatud vastavustabel (lisa 1) direktiivi 2024/2853 ülevõtmise kohta.

6. SEADUSE MÕJUD

6.1. Euroopa Komisjoni mõjuhinnang

Euroopa Komisjoni aruandes märgiti juba 2018. aastal, et 1985. aastal seisime silmitsi mõnevõrra teistsuguste probleemidega kui praegu. Käimas on järjekordne tehnoloogiline revolutsioon. Majandus ja tooted ise on üha rohkem omavahel seotud, digitaalsed, autonoomsed ja arukad. Peame nendele väljakutsetele reageerima ühtselt ja üleilmselt. Esineb olukordi, kus kulud ei ole tarbijate ja tootjate vahel võrdselt jaotatud. See kehtib eelkõige juhtudel, kus tõendamiskohustuse järgimine on keeruline, näiteks mõne kujunemisjärgus digitehnoloogia või ravimi puhul.[23]

Direktiivi läbivaatamise eesmärk oli tootevastutuse normide ulatuslikuma ühtlustamise kaudu aidata veelgi kaasa ausale konkurentsile ja kaupade vabale liikumisele siseturul, parandades samal ajal tarbijate kaitset (direktiivi 2024/2853 põhjendus 1).

Euroopa Komisjon on direktiivi mõjusid hinnanud eelkõige 28.09.2022. a mõjuhinnangu töödokumendis.[24] Mõjuhinnangus toodi keskse probleemina välja asjaolu, et puudusega tootega kaasnev risk ei ole praegu tarbijate ja tootjate vahel jaotunud võrdselt. Konkreetsemalt tuvastati kaks probleemi: 1) tootevastutuse regulatsioon ei hõlma teatud tooteid, ettevõtjaid ja kahjusid ning 2) kahju eest hüvitise saamine on kannatanute jaoks keeruline.[25] Kavandatava direktiivi üldiste eesmärkidena toodi esile siseturu tõhusa toimimise tagamine, kaupade vaba liikumise soodustamine ja ausa konkurentsi edendamine ning tarbijate tervise ja vara parem kaitse.[26]

---

[23] Komisjoni aruanne Euroopa Parlamendile, nõukogule ning Euroopa majandus- ja sotsiaalkomiteele nõukogu direktiivi 85/374/EMÜ (liikmesriikide tootevastutust käsitlevate õigus- ja haldusnormide ühtlustamise kohta) kohaldamise kohta. COM(2018) 246 final. Brüssel: 07.05.2018, lk 8. https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9096-2018-INIT/et/pdf

[24] European Commission. Commission staff working document: Impact assessment report accompanying the document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on liability for defective products (SWD(2022) 316 final). Brussels, 28.09.2022. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=celex%3A52022SC0316

[25] *Ibid*, lk 9–11.

[26] *Ibid*, lk 26.

Komisjon prognoosib, et tootjad saavad suurema õiguskindluse, kuid nende vastutuskindlustuskulud kasvavad; kindlustusandjad peavad maksma suuremaid hüvitisi, kuid nad saavad seda tasakaalustada suuremate kindlustusmaksete abil; tarbijate kaitse paraneb.[27] Samuti prognoositakse kannatanutele väljamakstavate hüvitiste suurenemist (kogumis). Peamine kaudne kulu on ettevõtjate ja tarbijate kantav kulu õigusteenusele.[28] Tööhõivele ja põhiõigustele direktiiv mõju ei avalda.[29]

6.2. Muudatustest mõjutatud sihtrühmad

Eestis puudutavad muudatused järgmisi sihtrühmi:

1) tarbijad ja kannatanud;
2) tootjad ja teised vastutavad ettevõtjad;
3) kindlustusandjad;
4) kohtud;
5) Tarbijakaitse- ja Tehnilise Järelevalve Amet.

6.3. Mõjude hinnang

Eelnõukohased peamised sisulised muudatused on järgmised:

1) laiendatakse ettevõtja vastutust puudusega toote tõttu füüsilisele isikule tekitatud kahju eest:
    a. kaotatakse kahjusumma alampiir 500 eurot;
    b. laiendatakse vastutust ka toodetele, mis on n-ö segakasutuses (kasutatakse nii kutsetöös kui ka isiklikel eesmärkidel);
    c. laiendatakse vastutust puudusega toote tõttu hävinud või kahjustunud andmetele (üksnes juhul, kui toodet kasutati väljaspool majandus- või kutsetegevust);
    d. laiendatakse vastutust ka olukordadele, kus tootja kontrolli all olevasse tootesse integreeritakse, sellega ühendatakse või selle jaoks tarnitakse puudusega osa või toodet muul moel muudetakse;
    e. tooteks loetakse edaspidi ka digitaalseid tootmisfaile ning toote osaks loetakse edaspidi ka seotud teenuseid;
2) laiendatakse puudusega tootest põhjustatud kahju eest vastutavate ettevõtjate ringi:
    a. tootjaks loetakse edaspidi ka isikut, kes valmistab või toodab toote oma tarbeks (näiteks teenuse osutamiseks);
    b. tootjaks loetakse edaspidi ka isikut, kes väljaspool tootja kontrolli toodet oluliselt muudab, tehes toote seejärel turul kättesaadavaks;
    c. nähakse ette sammsammuline vastutavate ettevõtjate ring juhul, kui toote tootja ei asu EL-is;
3) täpsustatakse loetelu asjaoludest, mida toote puuduse olemasolu kindlaks tehes tuleb arvestada;

[27] European Commission. Commission staff working document: Impact assessment report accompanying the document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on liability for defective products (SWD(2022) 316 final). Brussels, 28.09.2022, lk 76. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=celex%3A52022SC0316

[28] European Commission. Commission staff working document: Impact assessment report accompanying the document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on liability for defective products (SWD(2022) 316 final). Brussels, 28.09.2022, lk 36. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=celex%3A52022SC0316

[29] *Ibid*, lk 40.

4) lihtsustatakse puudusega toote tõttu kahju kannatanud füüsilise isiku tõendamiskohustust:
    a. kehtestatakse loetelu asjaoludest, mille korral eeldatakse toote puuduse olemasolu;
    b. kehtestatakse loetelu asjaoludest, mille korral eeldatakse põhjuslikku seost toote puuduse ja kahju vahel.
    c. pikendatakse kannatanule kehavigastuse või tervisekahjustuse tekitamisest tuleneva nõude lõppemise tähtaega kümnelt aastalt 25 aastale.

Tarbijad ja kannatanud

Kuna muudatused, millega laiendatakse kahju hüvitamise võimalusi ning leevendatakse kannatanu tõendamiskoormust, muudavad hüvitise saamise tarbijate jaoks lihtsamaks, võivad tarbijad hakata nõudma vastutavatelt ettevõtjatelt kahju hüvitamist senisest aktiivsemalt.

Euroopa Komisjoni mõjuhinnangu kohaselt on Euroopa Liidus aastas umbes 1465–3165 tootevastutust puudutavat vaidlust. Enamik neist lahendatakse kohtuväliselt.[30] Eesti kohta vastavad andmed puuduvad, kuid Euroopa Komisjoni hinnangut Eesti oludele laiendades võib eeldada, et vaidluste arv aastas jääb suurusjärku 4–10.[31] Eelnõukohaste muudatuste tulemusel nõuete arv oletatavasti suureneb.

Tegelikku selliste juhtumite arvu, kus puudusega toode on põhjustanud füüsilisele isikule tervise- või varakahju, ei ole siiski võimalik hinnata. Kui kannatanule tekkinud kahju on väike, ei pruugita selle hüvitamist üldse nõuda. Lisaks on Eestis tavapärane, et kahju hüvitatakse kindlustuslepingu alusel (näiteks elu- või varakindlustuse kaudu). Seetõttu on kohtusse pöördumine pigem harv ning kohtupraktika kajastab vaid väikest osa võimalikest juhtumitest.

Mõju võimalikku ulatust aitab kaudselt iseloomustada teave Eesti turul avastatud ohtlike toodete kohta. Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti andmetel on alates 2025. aasta algusest ohtlike toodete registrisse kantud 351 toodet, mille olemasolu Eesti turul on tuvastatud või mille puhul on alust arvata, et need on jõudnud Eesti tarbijateni. Suurema osa ohtlikest toodetest moodustavad mänguasjad ja elektriseadmed (joonis 1).

[30] European Commission. Commission staff working document: Impact assessment report accompanying the document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on liability for defective products (SWD(2022) 316 final). Brussels, 28.09.2022, lk 30. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=celex%3A52022SC0316

[31] Andmete ekstrapoleerimisel võeti aluseks elanike arv Eestis ja Euroopa Liidus. Eurostati andmetel moodustab Eesti elanike arv 0,304% Euroopa Liidu elanike arvust (Eurostati andmetabel demo_pjan).

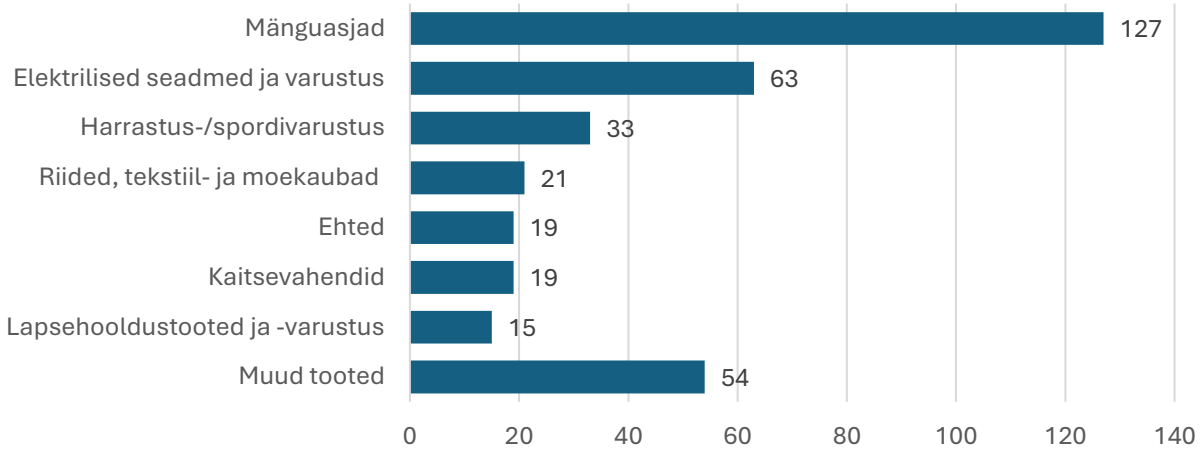

Joonis 1. Ohtlike toodete registrisse kantud tooted kategooriate kaupa, 2025–2026[32]

Euroopa Liidus tunnistati 2025. aastal ohtlikuks 4671 toodet, millest üle kolmandiku moodustasid kosmeetikatooted. Peamised riskid, mis ohtliku tootega kaasnesid, olid nii Eestis kui ka Euroopa Liidus keemiline oht, vigastused ja lämbumisoht. Ligi pooled ohtlikest toodetest pärinesid Hiinast (43%), Euroopa Liidu ja Euroopa majanduspiirkonna riikide osakaal oli 35%.[33]

Eelnõuga kavandatavatest muudatustest on tõenäoliselt kõige laiapindsema mõjuga 500-eurose varalise kahju alampiiri kaotamine. Muudatuse tulemusena võib kannatanu edaspidi nõuda kahju hüvitamist sõltumata varalise kahju suurusest. Kannatanute vaatenurgast muutub regulatsioon selgemaks, sest hüvitise nõudmise õigus ei sõltu enam kahju rahalisest hinnangust, mille määramine võib olla subjektiivne või eeldada eriteadmisi (nt kinnisasjale või ruumidele tekitatud kahju korral).

Ka ülejäänud muudatused on kannatanute vaatenurgast positiivse mõjuga. Kuna suur osa inimeste jaoks olulisest teabest on talletatud digitaalsel kujul, kaasneb andmete hävimise või kahjustumisega järjest enam riske. Eelnõuga laiendatakse tootja vastutust ka olukordadele, kus puudusega toote tõttu hävinesid või kahjustusid isiklikuks otstarbeks kasutatavad andmed.

On tõenäoline, et kohtusse pöördumine puudusega toote tõttu tekkinud kahju hüvitamist nõudes sageneb, sest kannatanute jaoks paraneb kindlus, et nad suudavad tõendada toote puuduse olemasolu ja põhjuslikku seost puuduse ja kahju vahel.

Kokkuvõttes on eelnõukohaste muudatuste potentsiaalne sihtrühm kõik tarbijad (kogu elanikkond). Konkreetsed andmed juhtumite kohta, kus puudusega toode on tekitanud füüsilisele isikule tervise- või varakahju, puuduvad. Kohtusse on jõudnud vaid üksikud tootevastutust puudutavad vaidlused. Võib siiski prognoosida, et edaspidi kahju hüvitamise nõuete arv suureneb, mis tuleneb peamiselt 500-eurose kahju alampiiri kaotamisest, tõendamiskohustuse lihtsustamisest ja nõude esitamise tähtaja pikendamisest tervisekahju korral. Kuigi vastavaid uuringuid ei ole tehtud, võib eeldada, et praegu on tarbijate teadlikkus

[32] Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet. Ohtlike toodete register | Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet.
[33] Andmed Euroopa Liidus ohtlikuks tunnistatud toodete kohta pärinevad Euroopa Liidu kiirhoiatussüsteemi Safety Gate kaudu tehtud teavitustel: Safety Gate 2025 – Directorate-General for Justice and Consumers (DG JUST). Tuleb rõhutada, et teatud tootekategooriate puhul kasutatakse teisi teavitamisviise, mistõttu ei hõlma siintoodud andmed ravimeid, meditsiiniseadmeid, toitu ja loomasööta. Tootevastutuse regulatsioon kohaldub aga ka neile toodetele.

tootevastutuse regulatsioonist pigem väike. Teadlikkuse suurenedes võib nõuete arv kasvada (eelkõige juhtumite puhul, kus elu- või varakindlustus puudub).

Tootjad ja teised vastutavad ettevõtjad

Potentsiaalselt võib tootevastutuse regulatsioon puudutada kõiki Eesti ettevõtjaid, kes töötlevad, sh toodavad, mingit toodet. Sihtrühma kuuluvad:

- toote ja toote osa tootjad;
- tarkvaraarendajad;
- toote importijad ja volitatud esindajad;
- seotud teenuse osutajad;
- toote muutjad;
- tellimuse täitmise teenuse osutajad, levitajad ja digiplatvormid.

Euroopa Komisjoni mõjuhinnangus on välja toodud, et tootevastutuse direktiivi kohaldamisala hõlmab tooteid pea terves töötleva tööstuse sektoris.[34] Eelnõu koostamise ajal on Eestis registreeritud 16 560 juriidilist isikut, kelle põhitegevusala kuulub töötleva tööstuse valdkonda.[35] Majanduslikult aktiivsete ettevõtjate arv selles sektoris jääb 10 000 kanti.[36]

Tegemist on siiski indikatiivsete näitajatega, sest toodete tootmisega võivad tegeleda ka ettevõtjad, kelle põhitegevusalaks on märgitud muu tegevusala. Lisaks tuleb arvestada, et kui toote tootja ei asu Euroopa Liidus, siis laieneb vastutus teistele ettevõtjatele. Eelnõu kohaselt kehtestatakse sammsammuline vastutuse üleminek (joonis 2): kui tootja ei asu EL-is, laieneb vastutus importijale või tootja volitatud esindajale; kui eelnimetatuid EL-is ei ole, laieneb vastutus tellimuse täitmise teenuse osutajale; kui seda ettevõtjat ei ole võimalik kindlaks teha, laieneb vastutus toote levitajale või digiplatvormi pakkujale. Vastutuse jagunemine eri isikute vahel ei ole aga läbinisti uus, sest ka kehtivas õiguses võrdsustatakse tootjaga eri subjekte, kes ei ole toote tootjad selle tavatähenduses. Nii võib ka kehtiva õiguse järgi vastutada näiteks toote sissetooja või toote müüja. Sellegipoolest on vastutuse jagunemist täpsustatud ja lisaks on vastutavate ettevõtjate ringi lisandunud digiplatvormi pakkujad (näitena võib tuua osta.ee).

Joonis 2. Puudusega toote tekitatud kahju eest vastutavate ettevõtjate ring

[34] Euroopa Komisjoni mõjuhinnangus (lk 82) on viidatud Euroopa Ühenduse majandustegevusalade klassifikaatorile NACE, mille Eesti kohandustega versioon on EMTAK. Nii NACE kui ka EMTAK-i kohaselt kajastatakse töötleva tööstuse ettevõtjad jaotuses C. Euroopa Komisjoni mõjuhinnangu kohaselt puudutab direktiiv pea kõiki ettevõtjaid, kelle põhitegevusala liigitub töötleva tööstuse jaotusesse. Erandiks on alajaotus C33 (masinate ja seadmete remont, hooldus ja paigaldus).

[35] Äriregistri andmed juriidiliste isikute tegevusalade kohta. Tegevusalad | e-Äriregister (17.09.2026).

[36] Statistikaameti andmed statistilisse profiili kuuluvate ettevõtjate kohta (tabelid ER022, ER021).

Euroopa Komisjoni mõjuhinnangus prognoositakse, et kavandatavate muudatuste tulemusena suurenevad tootjate kulud vastutuskindlustusele. Kuigi ka Eesti kontekstis ei saa sellist mõju välistada, võib selle realiseerumise tõenäosust pidada pigem väikeseks. Esiteks on puudusega tootest tulenevaid kahjujuhtumeid vähe ning tõenäoliselt moodustavad need vaid väikese osa kõigist juriidiliste isikute vastutuskindlustuse juhtumitest. Teiseks näitab kindlustusstatistika, et tsiviilvastutuskindlustuse puhul ületavad laekunud kindlustusmaksed märkimisväärselt kindlustushüvitiste väljamakseid. Hüvitiste ja laekunud kindlustusmaksete suhe on tsiviilvastutuskindlustuses oluliselt väiksem kui mitme teise kahjukindlustuse liigi puhul.[37] Seega on pigem vähetõenäoline, et eelnõukohased muudatused tingiksid vajaduse kindlustusmakseid suurendada.

Ka Euroopa Liidu andmed ohtlike toodete kohta viitavad, et Eestist pärit toodetega on pigem vähe probleeme. 2025. aastal oli 4671 ohtlikuks tunnistatud toote hulgas neli toodet, mille päritoluriik oli Eesti.[38]

Mõju vastutavatele ettevõtjatele võib pikas ajaperspektiivis suureneda, kui teadlikkus tootevastutuse regulatsioonist kasvab ning kannatanud hakkavad kahju hüvitamist sagedamini nõudma. Kogumis suurendavad eelnõukohased muudatused ettevõtjate halduskoormust, kuna laieneb nii hüvitatava kahju määratlus kui ka vastutavate ettevõtjate ring. Tooteid importivatel ettevõtjatel on võimalik negatiivset mõju ennetada, tugevdades kontrolli imporditavate toodete ohutuse üle.

Tarbijad ja tootjad – mõju digiühiskonnale

Üheks direktiivi (EL) 2024/2853 loomise põhjusena on välja toodud tootevastutuse regulatsiooni kohaldumine uutele tehnoloogiatele (vt uue direktiivi põhjendus 3). See väljendub näiteks selles, et tooteks loetakse selgelt ka nüüd tarkvara, aga ka näiteks digitaalseid tootmisfaile. Eestis oli (arvuti)tarkvara juba varasemalt toote mõistega hõlmatud, kuid digitaalne tootmisfail on uus muudatus nii Euroopa Liidu kui ka Eesti tootevastutuse regulatsioonis.

Digitaalse tootmisfaili tootja võib vastutada faili puudusest põhjustatud kahju eest. See võib suunata tootjaid pöörama rohkem tähelepanu failide ohutusele ja kvaliteedile. Nii võib suureneda usaldus digitaalse tootmise vastu, kuid ka tootjate töömaht ja kulud.

Kindlustusandjad

Olulise sihtrühma, keda eelnõuga kavandatavad muudatused mõjutavad, moodustavad kindlustusandjad. Eestis tegutseb praegu kaheksa kahjukindlustusandjat ja seitse välismaiste kahjukindlustusandjate filiaali. Lisaks pakub Eestis kahjukindlustusteenust suur hulk rahvusvahelisi teenusepakkujaid.[39] Sihtrühma piiritlemiseks on tabelis 1 esitatud andmed kindlustusandjate kohta, kes tegid möödunud aastal tsiviilvastutuskindlustuse väljamakseid.

[37] Tuginedes Statistikaameti 2025. aasta andmetele (tabel PR107), on näha, et kahjukindlustuse puhul on väljamaksete ja saadud maksete suhe 0,56, mis tähendab, et iga saadud euro kohta tuleb kindlustusandjal teha väljamakseid 56 sendi ulatuses. Tsiviilvastutuskindlustuse puhul, mis hõlmab ka vastutust puudusega toote eest, on vastav koefitsient 0,33.

[38] Euroopa Liidu kiirhoiatussüsteem Safety Gate, 2025. aasta ülevaade. Safety Gate 2025 – Directorate-General for Justice and Consumers (DG JUST)

[39] Andmed kindlustusandjate ja -vahendajate kohta on leitavad Finantsinspektsiooni veebilehel. Kindlustusandjad | Finantsinspektsioon

Tabel 1. Kindlustusandjad ja välismaiste kindlusandjate filiaalid ning nende tehtud tsiviilvastutuskindlustuse väljamaksed 2025. aastal

	Tsiviilvastutuskindlustuse väljamaksete summa 2025. aastal
Akciné draudimo bendrové Gjensidige Eesti filiaal	463 600
AAS BTA Baltic Insurance Company Eesti filiaal	565 000
ERGO Insurance SE	1 592 400
Swedbank P&C Insurance AS	2 296 100
If P&C Insurance AS	1 987 200
Salva Kindlustuse AS	349 900
AB Lietuvos draudimas Eesti filiaal	762 700
Compensa Vienna Insurance Group UADB Eesti filiaal	924 000
LHV Kindlustus AS	97 400
Balcia Insurance SE Eesti filiaal	20 400

Allikas: Statistikaamet (tabel PRI107)

Puuduvad täpsed andmed, kui palju on esinenud kahjujuhtumeid põhjusel, et puudusega toode tekitas füüsilisele isikule kahju, ning millised on olnud väljamakstud kahjusummad. Samuti ei ole teada, kui palju kasutavad kindlustusandjad taolistel juhtudel tagasinõudeõigust. Nagu eelnevalt selgitatud, on tõenäoline, et kahju hüvitamise nõuete arv suureneb, mis tingib ka kahjujuhtumite sagenemise kindlustusandjate vaatest. Keskmine väljamakse muudatuste tulemusena tõenäoliselt ei muutu (või pigem väheneb, arvestades 500-eurose kahju alampiiri kaotamist), kuid agregeeritud väljamaksed kindlustusvõtjatele võivad kasvada. Täpset rahalist mõju ei ole siiski võimalik prognoosida.

Muudatus, millega pikendatakse kehavigastuse või tervisekahjustuse tekitamisest tulenevate nõuete esitamise õigust 10 aastalt 25 aastale, tähendab kindlustusandjatele vastutusperioodi pikenemist ja täiendavat riski. Samas võib eeldada, juhtumid, kus kahju hüvitamise nõue esitatakse enam kui 10 aastat pärast toote turule laskmist, on praktikas äärmiselt harvad.

Mõju kindlustusandjatele ei ole vahetu, sest see sõltub nii kannatanute kui ka vastutavate ettevõtjate tegevusest. Pikas ajaperspektiivis on võimalik, et juriidiliste isikute vastutuskindlustuse juhtumite arv sageneb, see omakorda võib tingida vajaduse kindlustusmakseid suurendada.

Kohtud

Seni on tootevastutuse regulatsioon olnud Eesti õiguspraktikas marginaalse tähtsusega. Kohtuvaidlusi on olnud vaid üksikutel juhtudel (TlnRngKo 2-21-10225 ja HMKo 2-21-10225; TlnRngKo 2-10-19489 ja HMKo 2-10-19489; TlnRngKo 2-19-8 ja PMKo 2-19-8; TrtRngKo 2-20-2122). Selle üks põhjus on ilmselt asjaolu, et tootja asub reeglina tarbijast „kaugemal“ kui toote tarbijale müünud isik.

Euroopa Komisjoni mõjuhinnangus on välja toodud, et hinnanguliselt on Euroopa Liidus tervikuna umbes 209–452 kohtuvaidlust aastas, mis puudutavad tootevastutust.[40]

[40] European Commission. Commission staff working document: Impact assessment report accompanying the document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on liability for defective

Kohtutele kaasneb eelnõukohaste muudatustega vajadus ennast uute nõuetega kurssi viia. Edaspidi võib tootevastutust puudutavate kohtuasjade arv vähesel määral suureneda, kuid mõju on pikaajaline ning sellega ei kaasne suuremat ressursivajadust.

Tarbijakaitse- ja Tehnilise Järelevalve Amet

Tarbijate üldise teavitamiskohustuse kaudu mõjutavad kavandatavad muudatused vähesel määral Tarbijakaitse- ja Tehnilise Järelevalve Ameti töökorraldust.

Direktiivi 2024/2853 põhjenduse 28 kohaselt on liikmesriikidel oluline tagada, et pädevad tarbijakaitseasutused või -organid annaksid mõjutatud tarbijatele kogu asjakohase teabe, et nad saaksid uue direktiivi kohast hüvitise saamise õigust tulemuslikult kasutada. On asjakohane, et liikmesriigid võtaksid seda tehes arvesse tarbijakaitseõiguse rakendamise eest vastutavate riiklike ametiasutuste koostöö kohustusi, eelkõige Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusest (EL) 2017/2394 tulenevaid kohustusi. Oluline on, et liikmesriikide tarbijakaitseasutused ja -organid vahetaksid korrapäraselt teavet, mida nad saavad, ning teeksid tihedat koostööd turujärelevalveasutustega. Liikmesriigid saavad lisaks ergutada pädevaid tarbijakaitseasutusi ja -organeid andma tarbijatele teavet, et tarbijatel oleks hõlpsam direktiivikohast hüvitise saamise õigust tulemuslikult kasutada.

Võimaliku koormuse tõusu ja lisandunud kohustused katab TTJA olemasoleva eelarve piires.

7. SEADUSE RAKENDAMISEGA KAASNEVAD RIIGI JA KOHALIKU OMAVALITSUSE TEGEVUSED, EELDATAVAD KULUD JA TULUD

Seaduse rakendamisega ei kaasne riigile ega kohalikule omavalitsusele otseseid tulusid ega kulusid.

Direktiivi 2024/2853 art 19 lg 1 kohaselt on liikmesriigil kohustus avaldada kergesti juurdepääsetavas elektroonilises vormingus kõik lõplikud (jõustunud) otsused, mille tema riiklik apellatsioonikohus või kõrgeima astme kohus on teinud direktiivi kohaselt algatatud menetlustes. Otsused avaldatakse kooskõlas liikmesriigi õigusega.

Kuna Eestis juba avaldatakse jõustunud kohtuotsused elektrooniliselt, ei too see artikkel kaasa uusi kohustusi.

Sama artikli lg 2 kohaselt loob komisjon kergesti juurdepääsetava ja üldsusele kättesaadava andmebaasi, mis sisaldab liikmesriikide vastavaid kohtuotsuseid, ja haldab seda. Direktiivi 2024/2853 põhjenduse 61 kohaselt on selle eesmärk parandada arusaamist, kuidas direktiivi riiklikul tasandil kohaldatakse, muu hulgas üldsuse, õigusvaldkonna töötajate, akadeemiliste ringkondade esindajate ja liikmesriikide huvides. Kuna Eestis juba avaldatakse kõikides kohtuastmetes jõustunud lahendeid ja need on elektrooniliselt kättesaadavad Riigi Teataja veebilehel, ei loo eeltoodu Eestile uusi kohustusi.

8. RAKENDUSAKTID

Seaduse rakendamiseks ei tule luua ega muuta rakendusakte.

products (SWD(2022) 316 final). Brussels, 28.09.2022, lk 30. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=celex%3A52022SC0316

9. SEADUSE JÕUSTUMINE

Uue tootevastutuse direktiivi ülevõtmise tähtpäev on 09.12.2026, millest alates direktiivi järgi uusi nõudeid ka kohaldatakse. Kuivõrd Eesti hilineb direktiivi ülevõtmisega, tuleb arvestada sellega, et seadus jõustub tavapärases korras, s.o kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

10. EELNÕU KOOSKÕLASTAMINE, HUVIRÜHMADE KAASAMINE JA AVALIK KONSULTATSIOON

Enne eelnõu koostamist küsis Justiits- ja Digiministeerium enda 26.02.2025. a kirjas nr 8-4/1961-1 huvigruppide arvamust direktiivis liikmesriikidele jäetud valikute kohta. Vastused esitasid 2025. a kevadel Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, Eesti Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liit, Tartu Ülikooli õigusteaduskond, Eesti Kindlustusseltside Liit. Neid arvamusi on püütud võimalikult suures osas eelnõu koostamisel arvestada.

Eelnõu esitati kooskõlastamiseks eelnõude infosüsteemi (EIS) kaudu 26-1071/01.
Eelnõu esitati arvamuse avaldamiseks järgmistel isikutele ja asutustele: Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, Eesti Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liit, Tartu Ülikooli õigusteaduskond, Eesti Kindlustusseltside Liit, Eesti Väike- ja Keskmiste Ettevõtjate Assotsiatsioon, Eesti Suurettevõtjate Assotsiatsioon, Eesti E-kaubanduse Liit, Eesti Advokatuur, Tallinna Ülikooli ühiskonnateaduste instituut, Tallinna Tehnikaülikooli õiguse instituut, Riigikohus, Tallinna Ringkonnakohus, Tartu Ringkonnakohus, Harju Maakohus (Tallinna kohtumaja), Pärnu Maakohus, Tartu Maakohus, Viru Maakohus, Eesti Toiduainetööstuse Liit, Eesti Ehitusmaterjalide Tootjate Liit, Eesti Elektritööstuse Liit, Eesti Elektroonikatööstuse Liit, Eesti Kaupmeeste Liit, Eesti Keemiatööstuse Liit, Eesti Masinatööstuse Liit, Eesti Plastitööstuse Liit, Eesti Ringmajandusettevõtete Liit, Eesti Rõiva- ja Tekstiililiit, MTÜ Eesti Mööblitootjate Liit.

Eelnõu kohta esitasid märkusi ja ettepanekuid Harju Maakohus, Eesti Kaupmeeste Liit ning Eesti Kaubandus-Tööstuskoda. Seisukohad ning nendega arvestamine või arvestamata jätmine nähtuvad eelnõu seletuskirjale lisatud kooskõlastustabelist (lisa 2).

Algatab Vabariigi Valitsus 26. novembril 2026. a

Vabariigi Valitsuse nimel

(allkirjastatud digitaalselt)
Heili Tõnisson
Valitsuse nõunik